

NORDISKA SPRÅKRÅDET

Nordiskt klarspråksseminarium

Rapport från ett seminarium den 14–16 maj 1998 i Stockholm

Redigerad av Birgitta Lindgren

Stockholm maj 1999

NORDISKA SPRÅKRÅDET

Nordiskt klarspråksseminarium

Rapport från ett seminarium den 14–16 maj 1998 i Stockholm

Redigerad av Birgitta Lindgren

Stockholm maj 1999

ISBN 82-7433-038-2

Innehåll

Förord.....	4
<i>Barbro Ehrenberg-Sundin</i> : Klarspråksarbetet i Sverige.....	7
<i>Ari Páll Kristinsson, Eygló S. Halldórsdóttir, Svala Valdemarsdóttir</i> : Klarsprogsarbejdet i Island.....	16
<i>Marit Hovdenak</i> : Klarspråkarbeidet i Noreg.....	20
<i>Anna-Lena Bucher</i> : Svenskt terminologiarbete – en resurs för svenska myndigheter och EU-översättare.....	22
<i>Urban Wigert</i> : Hur många getter är en djurenhet?.....	29
<i>Birgitta Lindgren</i> : Plain Language Commission.....	33
<i>Elisabeth Lampinen</i> : Bygga murar eller bygga broar	38
<i>Maureen Sundin</i> : Ett språkvårdsprojekt vid PRV Bolag.....	42
<i>Lars Bern</i> : Vem som helst kan ju läsa!.....	47
Bilaga a Det var en gång en fisködla.....	53
Bilaga b Tolv punkter.....	54
Slutdiskussion	58
Bilaga 1 Program.....	60
Bilaga 2 Deltagare.....	62

FÖRORD

Den 14–16 maj 1998 avhölls i Stockholm ett seminarium om enkelt och begripligt myndighetsspråk – det som i Sverige har kommit att kallas ”klarspråk”. Seminariet arrangerades av *Nordiska språkrådet* i samarbete med *Klarspråksgruppen* vid det svenska regeringskansliet och språkexperterna där, och med särskilt stöd från Nordiska ministerrådet.

Syfte

Seminariet var avsett som ett arbetsseminarium och hade som syfte att knyta kontakter mellan deltagarna, som alla arbetar för klarspråk, och att förmedla information om vilka projekt som är på gång i de nordiska länderna och i viss utsträckning även utanför Norden. En representant för Plain English Campaign i Storbritannien, Martin Cutts, var inbjuden.

Bakgrund

Ett klart och enkelt språk i offentliga texter ger självklara vinster för såväl myndigheter som medborgare. Det ökar effektiviteten, rättssäkerheten och demokratin, och det sparar tid och pengar. Att skriva krångligt eller ”som man alltid gjort” är enkelt för de anställda, men det ger upphov till irritation och onödiga frågor från allmänheten. Att lära sig kommunicera effektivt kan vara svårt, men det ger också ökad arbetsglädje och kompetens. Klarspråksarbetet i Norden går ut på att ge nya förebilder, att förändra attityder och att få chefer att prioritera och stödja klarspråksarbete. Alla som arbetar med dessa frågor behöver jämföra sina erfarenheter och få nya kunskaper av varandra.

Även utanför Norden bedrivs ett liknande klarspråksarbete. I England t.ex. finns erfarenheter av ett tjugoårigt kampanjarbete för ett klarare myndighetsspråk, Plain English Campaign. Redan i början av 80-talet inleddes ett arbete med att göra om ca 170 000 myndighetsblanketter, vilket så småningom ledde till att 21 % av blanketterna kunde avskaffas och att 34 % fick en ny utformning. Den omedelbara vinsten för den brittiska staten uppskattades till 15 miljoner pund.

Innehåll

Följande frågor skulle belysas under seminariet:

det nordiska arbetet

- vilka är målgrupperna
- vilket är målet och innehållet i projekten
- hur tar man kontakt med beslutsfattarna och väcker intresset hos dessa, så att projekten kommer i gång

- hur organiserar man projekt
- vilka arbetsmetoder är lämpliga

påverkan från EU-texter

- hur påverkas det offentliga språket i Norden av EU-texter och hur beaktar man detta i projekten
- hur stor är risken att det stilideal med ett enklare och begripligare myndighetsspråk som man nu har runt om i Norden riskerar att gå förlorat under trycket av ett annat, ålderdomligare och krångligare stilideal i flera stora dominerande språk i EU
- kan det nordiska stilidealet påverka resten av EU

internationellt samarbete

- vad finns det att lära av internationella klarspråksprojekt
- vilka nätverk finns
- vilka former av samarbete är möjliga länderna emellan.

Klarspråkskristallen

Ett inslag i seminariet var utdelandet av priset Klarspråkskristallen 1998. Detta pris delas ut en gång om året av Klarspråksgruppen till en myndighet som nått goda resultat i sitt språkvårdsarbete. Priset skall uppmuntra myndigheter inom stat, kommun och landsting att använda ett klart och begripligt språk i sina texter. Klarspråkskristallen 1998 gick till Försäkringskassan i Västerås, och Lilla klarspråkskristallen gick till Patent- och registreringsverket, Bolagsavdelningen, och till Lars Bern, Naturhistoriska riksmuseet. I rapporten ingår artiklar som redovisar dessa myndigheters språkvårdsarbete.

Birgitta Lindgren
 Nordiska språkrådet
 rådssekreterare

Nordiska språkrådet är en samarbetsorganisation för språknämnderna i Norden.

Nordiska språkrådets uppgift är att främja den nordiska språkförståelsen, som är grunden för allt nordiskt samarbete, genom att bl.a. arrangera konferenser, medverka till utgivning av internordiska ordböcker och andra skrifter i ämnet samt stödja och sätta igång forskningsprojekt inom sitt intresseområde. Nordiska ministerrådet stödjer Nordiska språkrådet genom ett årligt anslag.

Klarspraksgruppen tillsattes av den svenska regeringen 1993 för att främja språkvårdsarbete hos myndigheterna.

Klarspraksgruppen förmedlar kunskaper och idéer från språkvårdsarbete som pågår hos svenska myndigheter och utomlands, arrangerar språkvårdsseminarier, håller föredrag hos myndigheter, medverkar vid internationella språkvårdskonferenser.

Adressuppgifter

Nordiska språkrådet	telefon	+47-22 42 05 70
Rikke Hauge	telex	+47-22 42 76 76
Postboks 8107 Dep	e-post	haug@sprakrad.no
N-0032 OSLO		
www.spraknamnden.se/nsr/NSR.html		

Klarspraksgruppen

Justitiedepartementet	telefon	+46-(0)8-405 46 84
SE-103 33 STOCKHOLM	telex	+46-(0)8-20 27 34
e-post: klarsprak@justice.ministry.se		
www.regeringen.se/info_rosenbad/departement/klarsprak/klarspraksgruppen.html		

Klarspråksarbetet i Sverige

Barbro Ehrenberg-Sundin

Det sjuder av aktivitet hos myndigheterna

Att det lönar sig att skriva klart och enkelt är en insikt som håller på att få fotfäste i Sveriges myndighetsvärld. Alla centrala myndigheter har nu utsett sin informationschef, chefsjurist eller annan lämplig person till att vara språkvårdsansvarig, dvs. den som ska se till att språkvården finns med som en naturlig och självklar del i myndighetens verksamhet. Även på regional och kommunal nivå är intresset för klarspråk stort.

Några myndigheter, däribland Riksskatteverket, Vägverket och Centrala studiestödsnämnden, har anställt språkkonsulter för uppgiften att utbilda skribenter, att arbeta om standardbrev, beslut, blanketter m.fl. texter och att ge råd och stöd till skribenterna. Andra har utsett "språkrör" på enheterna, som tar initiativ till utvecklingsarbete och ser till att språkfrågor diskuteras. Andra åter anlitar frilansande språkkonsulter för olika projekt. Det kan vara utbildning, textgranskning och omarbetning av centrala texter eller att författa skrivhandledningar som är direkt anpassade för myndigheten.

Språkvårdsaktiviteterna har fått ett rejält uppsving tack vare den påverkan och det stöd som kommit från Klarspråksgruppen de senaste åren. Klarspråksgruppen tillsattes av regeringen i december 1993 med uppgiften att "främja språkvård hos myndigheterna". Den har hittills anordnat ett femtontal konferenser och inspirerat till flera regionala språkvårdsdagar, den förmedlar klarspråksnyheter genom Klarspråksbulletinen och delar ut ett pris, Klarspråkskristallen, till myndigheter som nått goda resultat i sitt klarspråksarbete. På regeringens webbplats finns mer information om alla de aktiviteter som pågår för att öka kvaliteten i myndighetstexter såväl i Sverige som utomlands.¹

Att regeringen engagerar sig i klarspråk är inget nytt. Det har i mer än tjugo år funnits särskilt anställda språkexperter i Regeringskansliet, som successivt reformerat de offentliga texter som skrivs där: lagar och förordningar, regeringens förslag till riksdagen (propositioner), förvaltningsbesluten, direktiven till de statliga utredningarna och rapporterna därifrån (SOU-betänkanden). Språkvårdsarbetet ute hos myndigheterna är ett naturligt utflöde av vad som har gjorts och görs på regeringsnivå.

Detta var en översiktlig bild av det pågående klarspråksarbetet i Sverige. Men det finns mer att berätta. Låt mig börja från början.

¹ Adressen är

http://www.regeringen.se/info_rosenbad/departement/klarsprak/klarspraksgruppen.html

Språkvård med anor från Gustav Vasa

Myndighetsspråkvården i Sverige har gamla anor. Så gott som alla svenska kungar från Gustav Vasa och framåt har påbjudit myndigheterna att uttrycka sig så, att undersåtarna förstår. Vasakungen såg bl.a. till effektiviteten: han ville att fogdarna skulle använda ren svenska och inte tyska, danska eller latin – så mycket effektivare blev ju indrivningen.

Karl XI var klok nog att på 1600-talet "utse och förordna vissa lärda och förståndiga män, som skulle sätta Lagen på tydelig och brukelig Svänka". Det resulterade i 1734 års lag som fullföljer traditionen från våra mustiga och konkreta landskapslagar, avsedda att förstås av "menige man" (1).

Karl XII och hans efterföljare ställde i sina kansliordningar krav på att ämbetsmännen "beflijtar sig om en ren och tydelig Swenska, samt så mycket möjligt är undflyr fremmande ord" (2). Den första kansliordningen med detta innehåll undertecknades av Karl XII på slottet Timurtasch i Turkiet år 1713. Kungen var angelägen om att hejda det stora inflödet av franska ord som höll på att tränga ut de svenska men också att hävda svenskans ställning som ett fullvärdigt språk i Europa. Redan i en kansliordning från 1661 hade denna fråga tagits upp, där det bl.a. heter: "om Keijsaren eller andre Potentater, Princer och Stater, skrifwa till Kongl. M:t på sitt modersmähl, schall på Kongl. Maj:tz sijda (vndantagande Konungen af Frankrijke) them swaras på Swensche tunge-mählet igen"!

I början av 1900-talet kom det så order om att myndigheterna skulle "affatta sina skrifter i klara, korta meningar och således undvika invecklade satsbyggnader och onödiga upprepningar samt i öfrigt söka tillägna sig ett klart och enkelt skrifsätt" (3). De mycket långa och komplicerat byggda meningar som utvecklats i kanslispråket under 1800-talet höll på att knäcka även ämbetsmännen.

Några milstolpar de senaste 50 åren

I mitten av detta sekel deltog professor Erik Wellander i en offentlig utredning, den s.k. trycksakskommittén, som publicerade ett betänkande (en rapport) om det statliga utredningstrycket (SOU 1950:25). Där ges goda råd om hur SOU-betänkandena skulle kunna skrivas på ett mera läsvänligt sätt. Kommittén föreslår t.ex. en sovring av materialet, så att betänkandet inte tyngs av alltför mycket bakgrundsmaterial, och en disposition som innebär att läsaren får det relevanta innehållet presenterat "där det sakligt hör hemma". Där föreslås också att betänkandena förses med illustrationer och sammanfattningar.

I en bilaga till betänkandet, Kommittésvenska (SOU 1950:26), redovisar Erik Wellander sin undersökning av den svenska som används i det

offentliga trycket och ger ett "försök till riktlinjer". Avsnittet Klarhet inleds med orden:

Det första och viktigaste krav, som ställes på framställningen i ett kommittébetänkande, är att den skall vara klar. Den bör helst omedelbart, utan omläsning, kunna förstås av en läsare som är utrustad med vanliga fattningsgåvor och ej helt främmande för ämnet. Detta krav är så självfallet, att det egentligen icke skulle behöva särskilt framhållas; det är ju ingen mening med att skriva, om det skrivna icke lämpar sig för att fattas av den tilltänkte läsaren. (4)

I slutet av 1960-talet var tiden inne för att på allvar ta itu med moderniseringen av författningsspråket. Genom Språket i lagar och andra författningar deklarerade Statsrådsberedningen att författningsspråket skulle "så långt möjligt närmas till den nutida sakprosan" och närmandet till sakprosan skulle ske genom "att man även i lagstilen använder sakprosans ordformer, dess ordförråd, dess sats- och meningsbyggnad" (5).

Tanken var att om man började moderniseringen uppifrån, i lagarna, så skulle det språket bli det förebildliga för myndigheterna när de utformade sina beslut, broschyrer, blanketter och annan information till medborgarna. Ett enkelt och klart författningsspråk skulle sprida sig som ringarna på vattnet ...

Tanken var riktig. Men det tar tid att ändra invanda skrivvanor och tid för nya skrivsätt att tränga igenom. År 1976 inrättades därför en tjänst som språkexpert i statsministerns kansli, Statsrådsberedningen. Språkexperten fick till uppgift att utveckla metoder för hur reformarbetet på bästa sätt kunde genomföras.

Ett par år senare skapades också en ny utbildningslinje vid Stockholms universitet, en tvåårig språkkonsultlinje, för att säkra tillgången på lämpligt och gediget utbildade personer som myndigheterna skulle kunna anlita för att förändra och förbättra myndighetsspråket. I dag finns det ungefär 150 examinerade språkkonsulter. Det är emellertid bara en liten del av dem som ägnar sig enbart åt myndighetsspråket.

Under 1980-talet skrevs en klarspråksregel för första gången in i en lag. Det är i den sjunde paragrafen i förvaltningslagen (6) som det slås fast att "myndigheterna skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt". Snart skrevs det också in en bestämmelse i verkförordningen (7) att myndighetens chef ska "se till att allmänhetens och andras kontakter med myndigheten underlättas genom en god service och tillgänglighet, genom information och genom ett klart och begripligt språk i myndigheternas skrivelser och beslut."

Påbud om klarspråk har alltså kommit uppifrån med jämna mellanrum. Också andra beslut och deklARATIONER från statsmakterna om vikten av att

myndigheterna uttrycker sig klart och enkelt har under årens lopp gett näring åt språkvårdsarbetet.

Men för att nå ett bra resultat räcker det inte med deklARATIONER och påbud – det måste också finnas konkreta mål och planer för språkvården hos myndigheterna och det måste avsättas resurser för den – den måste finnas där som en självklar och naturlig del i myndighetens verksamhet. Precis som det finns datatekniker som ska se till att datorsystemen underhålls och utvecklas måste det finnas språkutbildade personer som ser till att skribenter och texter underhålls och utvecklas så att kommunikationen fungerar.

Språkarbetet i Regeringskansliet

I Regeringskansliet har det, som jag tidigare nämnt, i mer än tjugo år pågått ett systematiskt arbete med att modernisera författningsspråket och att reformera de offentliga texter som skrivs där.

Det övergripande ansvaret för att "språket i författningar och andra beslut blir så klart och enkelt som möjligt" ligger hos rättschefen i Statsrådsberedningen och den cheftjänsteman i Justitiedepartementet som är utgivare av Svensk författningssamling. Det framgår av 26 § i Regeringskansliets instruktion (omtryck 1998:1631).

I praktiken är det de fyra språkexperter som är placerade i Justitiedepartementets granskningsenhet som driver klarspråksarbetet i Regeringskansliet. Tillsammans med juristerna i granskningsenheten granskar vi de flesta nya författningar någon vecka innan regeringen fattar beslut om texten ifråga. Vi granskar också texter på ett tidigare stadium, ger dagligen en mängd råd i språkfrågor per telefon eller e-post, skriver och reviderar handböcker och andra riktlinjer, utbildar skribenterna i departementen, deltar i kommittéer som skriver om viktiga lagar, föreläser om det offentliga klarspråksarbetet, skriver språkspalter och andra artiklar och driver på så sätt språkvårdsarbetet framåt.

Ständig modernisering av författningsspråket

En stor del av arbetet består i att modernisera författningsspråket – en ständigt pågående verksamhet. Så snart en paragraf i en författning ändras i sak ska den som regel också moderniseras språkligt. Det framgår av de riktlinjer för författningsspråket som beslutades år 1979 (7).

Det är författningsskrivarna själva som ska se till att de skriver enkelt och klart och att de följer de rekommendationer och riktlinjer som finns, men språkexperterna står alltid till deras tjänst.

Nya textmönster en viktig del av språkvårdsarbetet

Klarspråksarbetet består också i att skapa nya och ändamålsenliga förebilder och modeller för hur olika typer av texter lämpligen utformas. Det är framför allt dispositionen av innehållet och sättet att presentera det som vi språkexperter tagit itu med. Gamla, traditionella textmönster för beslutsunderlag och beslut har fått ge vika för nya och mer läsaranpassade. Det är syftet med texten och textens användning som nu får styra utformningen.

• Propositionerna

Ett tydligt exempel är reformeringen av propositionerna. Eftersom en proposition i första hand ska fungera som beslutsunderlag för riksdagen, bör regeringens förslag rimligtvis stå i fokus. Men av tradition har det varit vägen fram till förslaget som fått det största utrymmet. Det är ärendets gång som har återspeglats i texten eller det traditionella sättet att föredra ett ärende.

Tidigare var en proposition alltså upplagd som en fiktiv föredragning av det ansvariga statsrådet inför regeringskollegerna på regeringssammanträdet. Redogörelsen i de avsnitt där förslagen fanns var kronologiskt upplagd. Statsrådet redovisade först de nuvarande förhållandena och problemet, därefter vilket förslag till lösning som t.ex. en kommitté gett och vilka synpunkter remissinstanserna lämnat på förslaget. När denna bakgrund var avklarad började föredraganden "överväga" såväl kommittéförslaget som remissinstansernas synpunkter, diskutera för- och nackdelar med föreslagna lösningar för att så småningom komma fram till en "hemställan" om att regeringen skulle föreslå riksdagen att anta föredragandens förslag.

I den nya modellen valdes i stället en emfatisk disposition och ett presentationssätt som hjälper riksdagsledamöterna att snabbt finna svaren på de frågor de rimligtvis kan ha: – Vilket är förslaget? – Varför ska det genomföras? – Vilka för- och nackdelar har det? – Vilka konsekvenser får det? – Vad tycker remissinstanserna?

Den fiktiva föredragningen har nu helt övergetts och det är regeringen som skriver direkt till riksdagen. Regeringen presenterar genast sitt förslag i de olika förslagsavsnitten, anger kort hur det förhåller sig till utredningsförslag och remissinstansernas synpunkter och motiverar därefter sitt ställningstagande med de argument som är relevanta i sammanhanget. Rekommendationerna för hur propositioner skrivs finns nyligen utkomna Propositionshandboken (10).

- Rapporterna

Även betänkanden som produceras av kommittéer och särskilda utredare har vanligtvis byggts upp enligt arbetsgången. De består då av dokumentationen från utredningsarbetets olika faser, från direktiv till utredningens förslag.

Detta är ju också det gängse mönstret för tekniska och andra vetenskapliga rapporter som skrivs på t.ex. universitet och högskolor: man anger först syftet med rapporten och redovisar därefter sina utgångspunkter, den valda metoden och själva undersökningen för att slutligen redovisa resultat och sammanfatta slutsatserna.

Men man kan ställa sig frågan om detta mönster verkligen är det bästa i arbetslivets rapporter. Där ska läsaren nämligen inte i första hand *kontrollera arbetsättet*, så som är fallet för läraren/handledaren.

Vid högskolan ska en lärare bedöma om författaren/utredaren/forskaren valt rätt utgångspunkter och gjort den relevanta faktainsamlingen, använt rätt metoder och utifrån sina undersökningar dragit rätt slutsatser.

I arbetslivet ska läsaren av en rapport i första hand *ta ställning till resultatet*: han eller hon ska bedöma om förslaget löser de aktuella problemen, om de redovisade konsekvenserna är genomtänkta, om fördelarna med förslaget är så stora att det är värt att ändra nuvarande system, osv.

Med ett mottagarinriktat synsätt där syftet med texten och dess användning styr utformningen behöver man alltså bryta mot den traditionella, vetenskapliga rapportens uppläggning. Rekommendationerna för en mera resultatnriktad uppläggning av betänkanden och andra rapporter finns i Kommittéhandboken (11), som i många stycken upprepar de goda råd som Erik Wellander gav i Trycksakskommitténs betänkande för snart 50 år sedan.

- Besluten

Även förvaltningsbesluten har fått en mer mottagaranpassad uppläggning. Regeringens beslut står nu först i beslutet och i Skälen för beslutet förklaras regeringens ställningstagande. Texten har fått rubriker för att hjälpa läsaren att orientera sig i texten och man använder direkt tilltal, du eller Ni. Tidigare var besluten disponerade enligt handläggarens arbetsgång och man talade om den sökande eller klagande i tredje person. Den nya utformningen presenteras i en handbok om handläggningen av ärenden i Regeringskansliet, den s.k. Gula boken (12), som kom ut i sin första upplaga år 1994.

Mer om språkarbetet hos myndigheterna

Det är först på senare år som klarspråksarbetet hos myndigheterna fått större tyngd. En viktig start var rapporten Visst går det att förändra myndighetsspråket (13). Den var resultatet av ett tvåårigt språkvårdsprojekt hos Statens institut för personalutveckling och skickades till alla verkschefer med en uppmaning från finansministern att satsa på språkvård. Verkschefens ansvar betonades särskilt. En viktig erfarenhet är nämligen att klarspråksarbete kräver ett starkt stöd från ledningen och att det måste bedrivas genomtänkt och kontinuerligt.

Flera myndigheter har nu skrivit in språkvården i sin verksamhetsplan och har en egen språkpolicy. Riksskatteverkets språkliga mål är att

” ... alla texter ska vara korrekta och begripliga. Nutida svensk sakprosa bör vara språklig norm. Varje text ska också skrivas och disponeras med utgångspunkt från läsarnas behov och förkunskaper.”

Verket har tre anställda språkkonsulter, som arbetar för en kontinuerlig och långsiktig språkvård inom verket och för att målet ska nås.

Olika metoder

Man kan och bör använda många skilda metoder i språkvårdsarbetet. Här följer några.

• Utbildning

Utbildning kan ske avdelningsvis. Såväl chefen som medarbetarna måste delta. Utbildningen kan också inriktas på vissa texttyper, t.ex. författningar, remissvar, rapporter eller beslut. Utgångspunkten i varje form av utbildning är de egna texterna. Tillsammans måste man identifiera problemen i dem och komma överens om nya och bättre skrivsätt.

• Arbeta om mallar

En naturlig följd av en utbildning är att man arbetar om vissa standardbrev, mallar för beslut, motiveringar etc. Ofta finns sådana texter inlagda i datorn. Revideringar måste göras kontinuerligt – såväl sakligt som språkligt. På många håll lever de gamla förebilderna kvar i årtionden! Ett bra tillfälle att arbeta om texter är när lagstiftningen ändras eller någon annan reform genomförs, t.ex. när datasystemet moderniseras.

• Utarbeta egna skrivråd

För att nå så många som möjligt har flera myndigheter gett ut skrivråd som tar upp just de problem som finns i myndighetens egna texter. Hos Länsstyrelsen i Stockholms län finns skriften *Klarspråk*, hos Patent- och registreringsverkets bolagsavdelning är det skriften *Skriv enklare* som gäller. Skriften för polisen har titeln *Konsten att skriva bra brottsanmäl-*

ningar, kronofogdemyndigheterna har fått egna *Skrivråd* och Centrala studiestödsnämnden har gett ut *Så skriver vi på CSN*.

Problemen i myndighetstexterna varierar från myndighet till myndighet och från verksamhet till verksamhet. I bolagsavdelningens *Skriv enkla* varnas t.ex. för jargongartat telegramspråk i blanketternas s.k. fritexter, som knappast är begripliga för mottagaren:

Skriv inte: Ang p 64 ovan verksamheten som är angiven för bifirma den verksamheten ingår ej i bolagets verksamhet.

Skriv t.ex. : Punkt 64 avser bifirmans verksamhet. Den verksamheten ingår inte i bolagets verksamhet.

- Språkspalter i personaltidningen och andra debattforum
Ett bra sätt att hålla språkfrågorna levande är att ha en stående språkspalt i personaltidningen. Det är en spalt som garanterat kommer att läsas!

- Språkrören alltid till hands
Patent- och registreringsverkets idé att utse "språkrör" på varje enhet har slagit väl ut. De träffas en gång i månaden och planerar och genomför gemensamma språkvårdsaktiviteter. De ser till att de själv får den fortbildning som behövs för att de ska kunna ge råd till enheten.

- Hjälp på intranätet
Centrala studiestödsnämnden och försäkringsbolaget SPP har utvecklat bra verktyg för skribenterna på intranätet. Där finns t.ex. skrivråd, skrivregler, ord-ordning (ord som är besvärliga för kunderna och förslag till ersättningar), språkspalter, frågor och svar.

- Nätverk inom länen
I några län har det bildats nätverk mellan myndigheterna. *KLIV, Klarspråk i Västernorrlands län*, är ett av dem. I KLIV ingår flera centrala verk samt regionala och kommunala myndigheter. Genom nätverket ordnas gemensamma språkvårdsdagar i länet och man utbyter erfarenheter med varandra.

Nya utmaningar för språkvården

Genom EU-medlemskapet har språkvården fått ett nytt verksamhetsfält. Behovet av en bra svensk terminologi för nya begrepp måste täckas. EU:s svenska översättare behöver råd och stöd. Svenska tjänstemän som deltar i skrivarbetet inom EU behöver få information om det svenska klarspråksarbetet så att de motiveras att försöka påverka originaltexterna

där. Den skrivtradition som finns inom EU med mångordighet och långa meningar gör som bekant översättandet både kostsamt och svårt.

I detta sammanhang är det nordiska samarbetet viktigt. Vi har i Norden en lång tradition av offentlig språkvård och en strävan att myndigheter ska skriva klart och enkelt. På kontinenten är det inte lika självklart att myndighetstexter ska kunna förstås av medborgarna. Där skrivs texterna av experter för experter. Det krävs alltså ett helt nytt synsätt inom EU, en radikal förändring av skrivtraditionen, som de nordiska länderna gemensamt kan verka för.

Källor och litteratur:

- 1) Erik Wellander: Hur bör våra myndigheters språk utvecklas – tidsenligt eller stilenligt? *Svensk Juristtidning* 1966, sidan 257. Citatet är hämtat från den kungliga stadfästelsen av 1734 års lag.
- 2) § 23 i Karl XII:s kansliordning, daterad den 26 oktober 1713 i Timurtaşch.
- 3) Kungl. Maj:ts nådiga cirkulär till samtliga förvaltande ämbetsmyndigheter i riket, angående affattandet af utlåtanden, skrivelser m.m. i ämbetsärenden: gifvet i Stockholms slott den 22 mars 1907.
- 4) Erik Wellander: *Kommittésvenska – en undersökning och ett försök till riktlinjer* (SOU 1950:26), sidan 16.
- 5) Statsrådsberedningens PM 25.1 1967: Språket i lagar och andra författningar, sidan 3.
- 6) Förvaltningslagen (1986:223).
- 7) Verksförordningen (1995:1322).
- 8) Förordning (omtryck 1998:1631) med instruktion för Regeringskansliet.
- 9) Statsrådsberedningens PM 1979:1, i ny upplaga PM 1994:4: *Några riktlinjer för författningsspråket*.
- 10) Statsrådsberedningen: *Propositionshandboken* (Ds 1997:1).
- 11) Statsrådsberedningen: *Kommittéhandboken* (Ds 1992: 99).
- 12) *Gula boken* – Handläggning av ärenden i Regeringskansliet (Ds 1998:39).
- 13) Ehrenberg-Sundin m.fl.: *Visst går det att förändra myndighets-språket*. En rapport från Språkvårdsprojektet (Ds 1993:63).

Klarsprogsarbejdet i Island

Ari Páll Kristinsson, Islandsk sprog bureau, Eygló S. Halldórsdóttir, departementschef i justitsministeriet, redaktør for Statstidende og Lov- og regeringstidende Svala Valdemarsdóttir, redaktør i dokumentationsafdelingen i Altinget

Vi er taknemmelige for indbydelsen til dette seminarium og skal nu prøve på at præsentere klarsprogsarbejdet i Island. Præsentationen skulle dog ikke være så særlig indviklet i vort tilfælde fordi man har hidtil ikke arbejdet særlig systematisk på klarsprog i Island på myndighedernes vegne.

Når det gælder islandsk sprog og sprogbrug, og vejledninger om det, tror vi det er nødvendigt at begynde med en kort beskrivelse af situationen i Island fordi den er sandsynligvis lidt anderledes end i det øvrige Norden. Vi er klare over at en del af deltagerne her i dag kender ganske godt til denne sprogpolitik men med hensyn til andre deltagere begynder vi med en kort fortale. I islandsk sprogpolitik har man kommet til den konklusion at den bedste metode for udvikling og styrkelse af det islandske sprog er at tage så vidt som muligt hensyn til Islands rige og ældgamle skriftsprogstradition. Islandsk sprogpolitik går ud på at man vil arbejde for at styrke og bevare det islandske sprog. Sprogsystemet, ord og ordforbindelser, skal såvidt muligt bevares i den form det har i dag, især med henblik på at bevare den tilknytning der findes til skriftssproget gennem århundreder i Island. Den anden hovedfaktor i islandsk sprogpolitik går ud på at styrke sproget på en måde så det udnyttes bedst muligt i moderne tid, bl. andet med at danne nye ord og ordforbindelser som er anvendelige nu (dog således at der ikke opstår konflikt med traditionen), at styrke enhver form for kulturvirksomhed på islandsk og bestyrke den opvoksende generation i troen på at islandsk er det bedste sprog man har adgang til.

Det gamle islandske skriftsprog er et centralt element i islandsk kultur. Dette betyder bl.a. at folk i almindelighed anser sproget i stor grad som noget andet end kun et redskab for kommunikation. Diskussion om ord, ordforbindelser og grammatik er også vanlig blandt menigmanden. Dette faktum betyder at der findes entusiaster om sprog og sprogrøgt i alle arbejdsområder, og man kan næsten sige på alle arbejdspladser i landet. Man må dog indrømme at en del synspunkter har med f.eks. retskrivning eller nogle detaljer at gøre medens folk tænker måske ikke særlig meget om logik i diskurs og klichéer af mange slags.

Det er tilsyneladende en samfundsmæssig kendsgerning i Island at nationen er i det hele taget meget interesseret i sit sprog og også lidt bekymret over sprogets fremtid, og som følge deraf, villig og positiv når det

gælder sprogrøgt og rådgivning om sprogbrug, særlig når det gælder spørgsmål om hvilken sprogform er den ældste og derfor den rigtigste efter vanlig islandsk mening.

Denne entusiasme eller stærke følelser hos almindeligheden når det gælder sprog og sprogbrug betyder vistnok at der findes folk på mange arbejdspladser, d.v.s. uden for f.eks. skolerne og redaktionerne og sprog-bureauet, der er ganske godt egnede til indholdsmæssig diskussion om sprogbrug. Men en følge heraf er også at nogle af dem måske ikke er særlig villige til at lade andre fortælle dem om at et eller andet ikke er godt nok, fra et synspunkt eller andet. Blandt hele befolkningen finder man at folk er aktive i nyordsdannelse og man kan sige at der findes mange som på en eller anden måde føler sig som deltagere i at udføre sprogpolitikken, og vil derfor også have noget at sige om hvad der er blevet kaldt godt sprogbrug.

Denne situation er noget vi anser som meget kostbar. Hvis man prøver anbefale én form af sprogbrug, som alle skal bruge i en sprogsituation eller anden, behøver man derfor ofte være meget diplomatisk. Der findes nemlig "sprogspecialister" alle steder i samfundet og man vil ikke så gerne give et særligt udvalg alt for stor magt for arrogant at anbefale noget som strider imod menigmands synspunkter. Kærligheden til sproget hos befolkningen er det kostbareste i islandsk sprogsituation, som er, som følge heraf, ganske produktiv for at sige det sådan, og denne situation skulle vi aldrig ødelægge. Man kan f.eks. nævne at Islandsk sprognævns rolle er ifølge loven hovedsagelig konsultativ men nævnet har ingen praktisk magt.

Kriteriet for godt islandsk sprog er som allerede er blevet sagt ikke kun forståeligheden eller klarheden; et kendetegn af godt sprog i Island kan efter mange folks mening først og fremmest være litterær stil eller brugen af gamle ord og udtryk eller idiomer af alle slags. (Mange islændinger bliver ganske glade når de finder f.eks. i offentlige rapporter eksempler på sådan en stil eller henvisninger til litteratur, folkets historie o.s.v.)

Islændinger i almindelighed bliver naturligvis irriterede når myndigheder bruger alt for indviklet sprogstil som kan hæmme forståelsen, og specielle ord og termer, f.eks. indenfor jura eller skattedokumenter, men med hensyn til den almindelige interesse for sprog og sprogbrug i Island så er det måske lidt interessant at tænke på at det er forholdsvis sjældent i Island at man diskuterer netop dette punkt, d.v.s. klarsprogsspørgsmålet, det faktum at enkelt eller let forståeligt sprog er ønskværdigt i sig selv indenfor mange teksttyper. Man peger dog gerne til det faktum at den klassiske islandske sagastil er ganske enkel og kold, for at sige det sådan. (Den henvisning kan være ganske effektiv i Island.) I skolen er det vanlig

at give de vejledninger om essays at man skal stræbe for at bruge korte meninger og sober stil.

Kultur- og undervisningsministeriet i Island nedsatte et udvalg 1985 som skulle bl.a. skrive en detaljeret beskrivelse af islandsk sprogrøgt. Udvalgets konklusioner blev udgivne 1986 og man kan sige at der finder man de hovedlinjer som man følger og skal følge i islandskt kulturliv. I en god beskrivelse af islandsk sprogpåvirkningens hovedlinjer hedder det at korrekt og god sprogbrug skal være i overensstemmelse med traditionen gennem århundreder i Island, men desuden siger man i beskrivelsen af begrebet godt sprog: "Godt sprog er i regelen klart. Dette gælder både syntaks og valg af ord, og udtalen." Også hedder det der at lærere skal give vejledninger til elever om nøjagtig brug af ord. Hvis nu eleverne får vejledninger om klarsprog i skolen så er det også klart at dette er noget mange af dem glemmer når deres karriere hos myndighederne begynder.

Naturligvis er der ingen der direkte hævder at myndighedernes sprog skal være indviklet. Men alligevel mistænker man en del ansatte hos staten og naturligvis, som vanligt, politikerne, for at med vilje bruge uklar stil, fordi så er der naturligvis flere muligheder for hensigtsmæssig tolkning!

Som sagt tidligere kan man ikke sige at der har været arbejdet systematisk på klarsprog i Island på myndigheders vegne.

Der kan dog nævnes nogen få områder hvor man har forsøgt lave forudsætninger til mere effektivt sprogbrug i offentlige tekster.

Skatteskemaer og vejledninger om dem er meget enklere nu for tiden end de var for kun få år siden men i Island er det sådan at hver person og firma skal hvert år give information i sådanne skemaer til myndighederne om sin løn o.fl.

I etermedierne, radio og fjernsyn, gælder specielle forhold ikke mindst indenfor nyhedsredaktionerne, fordi man har kort tid for hvert telegram og skal melde tæt information som lytterne og tilskuerne skal forstå med det samme. Derfor er man nødt der til systematisk at tilpasse teksterne til disse forhold mellem sender og modtager. I Islands Radio f.eks. har man naturligvis som i andre professionelle midler, stærk tradition for metoder af denne slags og der gælder det at ikke alene journalisterne men også en speciel sprogkonsulent arbejder fælles på dette mål. Sprogkonsulenten, som er lingvist, læser igennem en del af nyheder inden de bliver sendt ud i Islands Radios radio eller fjernsyn og har møder om sprogbrug med nyhedsjournalister to gange om ugen. Fordi en af os var tidligere sprogkonsulent hos Islands Radio kan vi hævde at det er usædvanligt i nordisk sammenhæng at sprogkonsulenterne arbejder i så tæt forbindelse med nyhedsjournalisterne. Men man skulle dog ikke glemme her at forudsætningerne til sprogkonsulentens stilling i Islands radio sandsynligvis er først og fremmest at se til at sproget er så rent som muligt, følger

strukturelle traditioner og at hjælpe med nødvendige nydannelser i ordforråd og sprogbrug. Befolkningen, lytterne, tænker sandsynligvis meget mere om sprogbrugens korrekthed end dens klarhed. Sprogkonsulenten får meget sjældent bemærkninger fra lytterne om uklart sprog men en hel del om andre aspekter af sprogbrugen. Faktisk findes der eksempler på at et enklere eller praktiskere sprogbrug strider imod det traditionelle. I så fald er det måske det vanligste at man tager mere hensyn til traditionen, i Islands Radio alligevel.

Effektiv sprogbrug gælder naturligvis ikke bare stil og ordforråd men også retskrivning og andre detaljer i formuleringen af det skrevne sprog. Der findes naturligvis retskrivningsregler i Island og retskrivningsordbøger som myndighederne anbefaler. Men det viser sig at man i forvaltningen har brug for mere detaljerede vejledninger om så mange enkelte sag, f.eks. retskrivningen af fremmede staters navne, hvad man kalder enkelte internationale organisationer, og fremmede valuta, og skal et fænomen skrives i et eller to ord eller med bindestreg, o.s.v. o.s.v. Indenfor Altingets redaktion har man udgivet en ganske detaljeret vejledningsbog om denne slags og i den finder man måske de bedste skriveregler der findes nu for tiden i Island og de bliver da også brugt i flere ministerier og hos andre. Hele tiden kommer der nye spørgsmål og behov for nye beslutninger og det er meget vigtigt at myndighederne, skolerne og massemedierne ikke går hver i sin retning.

Myndighederne har i den sidste stykke tid, som en del af aftaler med arbejderforeningerne, haft kursuser for medarbejdere som ikke er universitetsuddannede, om f.eks. økonomi, filosofi, historie, poesi, og en del kursuser om sproget, både lidt teoretiske og også rent praktiske, blandt andet om hvordan man skriver godt og klart sprog i brever o.s.v.

Islands universitet har også planlagt kursuser for almindeligheden indenfor forskellige områder, blandt andet om korrekt og effektiv brug af det skrevne sprog og disse kursuser viser sig at være ganske populære.

Trods det at der findes delede meninger om klarsprog er det helt klart at myndighederne må altid stå på sin vakt og forsøge formulere sig på enkelt og klart vis. Det islandske samfund er ganske lille som I ved, og derfor er det måske effektivt nok for os at skabe kontakt mellem enkelte personer indenfor de forskellige institutioner når det gælder sprogs spørgsmål. Vi synes at det klarsprogsprojekt som man har drevet her og i de andre nordiske lænder er meget imponerende og vi kommer sikkert at have stor nytte av det vi får høre her.

Klarspråkarbeidet i Noreg

Marit Hovdenak

I Noreg er ordet *klarspråk* stort sett ukjent, og vi har heller ikkje noko anna enkeltord eller uttrykk for klårt, enkelt og forståeleg forvaltningspråk. For tida har vi ikkje nokon stor, samla innsats for godt forvaltningsspråk slik som det ser ut til å vere i Sverige og i Finland. Går vi så langt tilbake som ikring 1980, var det målretta tiltak i gang for klårt og godt språk i staten. Forbrukar- og administrasjonsdepartementet stod då bak handbøker i godt norsk, bokmål og nynorsk, språkkurs for tilsette og brevkurs, og det vart spreidd store mengder plakatar med ti "språkvetteglar". Ein slik brei offensiv har vi ikkje hatt sidan, men truleg er det klima og interesse for å gjere meir med forvaltningsspråket både i det offentlege og i arbeidslivet elles. Av dei to målformene våre er det bokmål som har den lengste tradisjonen som administrasjonsspråk og kansellispråk. I nynorsk administrasjonsmål har folkeleg og enkelt språk vore eit ideal, mykje som motvekt mot kanselliprega bokmål.

Først vil eg ta for meg kva Norsk språkråd gjer på området: Språkrådet gjev ut publikasjonen "Statsspråk" med undertittelen "Bladet for godt språk i staten" med fire nummer i året. Bladet tek opp emne som ortografi, skrivereglar og rett grammatikk, bruk av engelske ord og vanskelege byråkratord, reglane for når statsorgan skal bruke bokmål og nynorsk, o.a. Bladet legg også vekt på å fremje klårt og enkelt språk i staten. – Språkrådet har elles laga ei skisse til ein plakat med 10 reglar for klårt og godt språk. Plakaten skal publiserast i "Statsspråk" neste år og gjevast ut som eiga trykksak.

Sekretariatet i Språkrådet legg kvart år ned eit stort arbeid med å sikre kvaliteten på lærebøker for grunnskulen og den vidaregåande skulen, som del av den offentlege godkjenningsordninga. I 1997 hadde vi 562 lærebokmanuskript inne til granskning. Vi har snart fullført ei handbok i godt lærebokspråk, bygd på røynslene av dette arbeidet. – Språkrådet gjenomgår språket i ein del offentlege dokument, men det er sporadisk og oftast når dokumenta er ferdig utforma.

I staten er det tilbod om norskkurs av ulike slag. Språkrådet og Kulturdepartementet ser at det trengst meir norskopplæring i staten, ikkje minst for å betre dugleiken i nynorsk. Dårlege nynorskknunnskapar er ei hindring for å få opp nynorskbruken i statsadministrasjonen. Etter lova skal statsinstitusjonane bruke minst 25 % nynorsk. Kulturdepartementet går i ei stortingsmelding inn for at det skal leggjast meir vekt på språkopplæring i staten gjennom ein opplæringsleiar i Språkrådet. Au-kande nynorskbruk i staten kan føre med seg at fleire går på språkkurs,

og at fleire legg omtanke i den skriftlege utforminga av offentlege tekster.

Det finst eit Statens blankettutval som skal sørge for at det finst gode og tenlege blankettar til bruk i statsadministrasjonen, slike som reiserekningsskjema og mange andre.

Ein del store statsinstitusjonar, bedrifter o.l. har tilsett personar som arbeider spesielt for betre språk. Det gjeld til dømes skatteetaten, Rikstrygdeverket og Statens lånekasse for utdanning, men det finst inga oversikt over slikt arbeid, og det er sjeldan framme i den offentlege debatten. Norsk rikskringkasting har faste konsulentar for bokmål og nynorsk.

Ved Universitetet i Bergen finst det tilbod om eit årsstudium i norsk for språkkonsulentar. Det er mindre interesse for dette studiet no enn det var for nokre år sidan. Eit halvårig kurs i økonomisk-administrativ norsk finst òg.

I Språknytt nr. 2-98 har Helge Omdal ein viktig artikkel med overskrifta "Når språket skaper problemer. Om informasjonskløfter og språkkløfter." Artikkelen byggjer på eit foredrag han heldt på ein konferanse ved 25-årsjubileet til Språkrådet i 1997. I artikkelen gjev han uttrykk for at Språkrådet må bli eit meir offensivt språkrådgjevsorgan som skal sikre dei rettane språkbrukarane har i samfunnet. Han tenkjer då på enklare og meir forståeleg offentleg språkbruk, og på sjølve språknormene, rettskrivingsnormalane. Den store valfridommen både i bokmål og nynorsk har fleire sider, men det er opplagt at mange er usikre i norma. Ein kan diskutere om det er eit normproblem eller ei informasjonssak. I alle fall er Språkrådet i gang med å gjennomgå rettskrivinga for bokmål og nynorsk med sikte på å redusere talet på valfrie former. Dersom det blir vedteke etter ei samla drøfting i år 2000, kan ein tru at normene blir lettare å lære, og at færre blir usikre når dei skriv.

Eit enkeltstående tiltak våren 1998 er ein pris til det beste statlege dokumentet i 1997. Det er tidsskriftet "Prosa" frå Norsk faglitterær forfatterforening som for første gong delte ut ein slik pris, og prisen skulle gå til den stortingsmeldinga eller Noregs offentlege utgreiing som "bedømmes å ha de høyeste kvaliteter ut fra litterære kriterier og leselighetsbetraktninger". Prisen gjekk til langtidsprogrammet frå regjeringa.

Språkrådet har sin *Norsk språkpris*, som blir delt ut for framifrå bruk av norsk språk i sakprosa. Prisen har gått til fagbokforfattarar og journalistar.

Svenskt terminologiarbete – en resurs för svenska myndigheter och EU-översättare

Anna-Lena Bucher

Terminologiarbete syftar till att få till stånd en effektiv kommunikation inom ett fackområde och också mellan olika fackområden. Fackmän samarbetar med terminologer för att skapa en enighet i begrepps- och term-bildningen inom olika fackområden.

Som terminolog har man förmånen (?) att i sitt språkvårdsarbete få koncentrera sig enbart på termerna och nästan helt lämna det övriga språket åt sidan. Man får stor respekt för termerna därför att de har ett högt informationsvärde och ger sig inte på att på egen hand byta ut dem mot ett allmännare ord eller en omskrivning; man vill i så fall först konsultera en ämnesspecialist.

Vad är en term?

En term är ett uttryck som genom tradition eller överenskommelse används inom ett visst fackområde i en väl avgränsad betydelse. (Termen *term* har trängt ut den tidigare använda *konstord* som var vanlig under 1700-talet.) För att ett språkligt uttryck skall kunna kallas "term" krävs att det är allmänt känt – helst erkänt – bland ämnesspecialister inom området i fråga. Det bör också råda enighet om det bakomliggande begreppet.

En term kan bestå av enkla ord: *kolv*, *fjäder*, *deformation*

Den kan också vara en sammansättning: *knäckkraft*, *töjningsutmattning*, *gasväv*

Den kan bestå av flera ord, en så kallad flerordsterm: lösgodsfärgad fiber (textil), *elektromagnetisk raketmotor* (rymd), *byggnad med särskilt bevarandevärde* (bygg).

Vissa termer lever ett rikt liv i allmänspråket vid sidan av sitt liv som term i fackspråket, t.ex. *besök* (finns också som sjukvårdsterm), *grundvatten*, *lera* (finns också som geologiterm). När en sådan term ges en snävare betydelse inom ett fackområde än vad den har i allmänspråket kallas detta för terminologisering. En motsatt process är avterminologisering, dvs. när en snäv fackterm av någon anledning börjar användas i allmänspråkliga sammanhang. Avterminologisering innebär inte alltid förändring vad gäller det bakomliggande begreppet men det som sker är att termen i allmänspråket förekommer ganska isolerad i förhållande till andra nära relaterade termer och att den allmänspråkliga betydelsen är mindre preciserad än den fackspråkliga. Ett exempel är termen *bogvisir* som snabbt kom ut till allmän användning i samband med Estonia-kata-

strofen. Termen finns med i den nyligen utkomna Nationalencyklopedins ordbok, vilket den antagligen annars inte skulle ha gjort. *Bogvisir* i den allmänspråkliga användningen motsvarar i stort det fackspråkliga begreppet. Ett exempel på ändring av betydelsen i samband med avterminologisering är *cement* som i allmänt bruk fått stå för något som en byggfackman skulle kalla *betong*.

Varför facktermer?

Fackfolk behöver termer för att kunna kommunicera klart och precist och för att kunna uttrycka sig så exakt som möjligt. Och alla är vi fackmän i någon bemärkelse och har vår uppsättning av termer som vi använder när vi utövar vår profession.

Vi som är terminologer använder t.ex. facktermer som: *term, begrepp, kännetecken, begreppsrelation*. Ni som arbetar med språkgranskning använder termer som: *syftning, relativ bisats, stilnivå*. På försäkringskassorna talar man om: *sjukpenning, sjuklöneperiod, kort sjukfall*. Inom skogsbruk och skogsvård talar man om: *dunge, lund, skog, hedskog, ängskog*.

En del termer uppfattas inte alls som svåra antingen därför att det är allmänord som terminologiserats eller därför att de, liksom sjukpenning, är välbekanta för många. Å andra sidan kan främmande, nyligen inlånade eller krångliga ord eller uttryck ibland uppfattas som "termer" men enligt vad som ovan sagts om termer är de inte alltid det eftersom det saknas en väldefinierad betydelse som är förankrad bland fackfolk. Exempel på sådana ord är *managementkoncept, paradigmskifte, policyfråga*.

Språkvårdare är väl medvetna om att man inte skall smycka texten med onödiga skrytfenor. Men en språkvårdare har också anledning att ibland se upp så att han eller hon inte istället byter ut riktiga facktermer. Vad säger en språkvårdare om han läser en text om språk där man har bytt ut den i och för sig ogenomskinliga facktermen verb mot ett annat mer beskrivande uttryck, t.ex. *handlingsord* eller *verksamhetsord*?

Terminologiarbetet i Sverige

Tekniska nomenklaturcentralen, TNC, är den centrala instansen i Sverige för terminologi och fackspråk och har regeringens uppdrag att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier. Rent konkret innebär det bl.a. att TNC initierar och genomför terminologiprojekt, sprider resultatet i fackordlistor eller i termdatabaser, utarbetar regler och anvisningar för utformning av sakprosa, ger upplysningar och råd i terminologifrågor, ger utbildning i terminologins teori och metoder. Orga-

nisatoriskt är TNC en ideell förening med ett 90-tal medlemmar (statliga myndigheter, branschorganisationer och företag).

Ibland möts vi på TNC av frågan: Känner inte fackmännen själva till innebörden i de facktermer som berör deras eget område!? Ett svar på den frågan är att TNCs själva tillblivelse (1941) egentligen berodde på att företrädare för i första hand olika tekniska fackområden kände ett behov av att beskriva och precisera sina respektive terminologier, att komma fram till gemensamma lösningar. Det var patentingenjörer, standardisere, uppfinnare, företrädare för Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska teknologföreningen och ASEA som initierade TNCs tillkomst. Den teori och metod som ligger till grund för terminologiarbetet, inte bara i Sverige, formulerades på 1930-talet av österrikaren och elektroingenjören Eugen Wüster. Wüster tog också initiativet till att den internationella standardiseringsorganisationen ISO bildade en kommitté som utarbetar standarder om terminologiarbetets metoder, principer, presentationssätt etc. (ISO/TC37 Terminology. Principles and Coordination). TNC deltar sedan många år som svensk representant i det arbetet.

Traditionellt har TNC arbetat tillsammans med fackfolk för att skapa ordning i en begreppsvärld som inte alltid är av naturen är välordnad. Resultatet av arbetet har ofta publicerats i ordlistor, och så gott som samtliga ordlistor i TNCs serie har tillkommit på initiativ från branschen i fråga. Exempel är Rymdordlista, Geologisk ordlista, Bergteknisk ordlista, Färg- och lackteknisk ordlista och Skogsordlista.

En väsentlig del i terminologiarbetet handlar om att i definitioner göra begreppspreciseringar och gränsdragningar mot nära relaterade begrepp. I exempelvis plan- och byggsammanhang är det viktigt att det finns en överenskommen och gemensam syn på var gränsen går mellan *flerbostadshus* och *småhus*. Innehåller ett småhus en eller flera bostäder och hur många bostäder innehåller ett flerbostadshus som minst?

småhus

bostadshus som innehåller högst två bostadslägenheter

Ur: TNC 95 Plan- och byggtermer

flerbostadshus

bostadshus med minst tre bostadslägenheter

Ur: TNC 95 Plan- och byggtermer

Betraktas ett *kök* som ett *rum*? (Svar: ja) Var går gränsen mellan *lucka* och *dörr*? (Svar: en dörr rymmer en person i upprätt ställning). Vad ingår i begreppet *dörr* – *dörrblad*, *karm* och *foder*? (Svar: dörrblad och karm).

Dessa nu nämnda begreppspreciseringar har gjorts i samarbete mellan bl.a. Boverket och TNC och finns dokumenterade i TNCs ordlistor.

Alldeles nyligen har TNC inlett ett samarbete med Socialstyrelsens beredskapsenhet som består i att utreda och komma fram till en gemensam syn på begrepp inom katastrofberedskapsområdet, ett område där bland annat militären, sjukvården och polisen skall kunna samarbeta snabbt och effektivt och där det vid katastroftillfället helst inte skall råda något tvivel om vad termerna står för.

Sedan Sveriges medlemskap i EU har stora uppdrag från Europeiska kommissionen dominerat TNCs verksamhet och översättare har blivit en ny och viktig målgrupp i vårt arbete. Om TNCs uppdrag inom olika fackområden har gått ut på att begreppsreda uppnås så handlar TNCs tjänster gentemot EU främst om att ge terminologistöd åt översättarna. TNC har haft till uppgift att komplettera Europeiska kommissionens termdatabas Eurodicautom med svensk terminologi inom en rad olika fackområden. Under åren 1995–1997 har vi kompletterat ca 110 000 poster med svenska termer inom ett 50-tal olika fackområden, och vi har nyligen fått ett glädjande besked om ett nytt uppdrag på ca 30 000 termposter.

Här är några exempel på termposter ur Eurodicautom som de ser ut sedan de kompletterats med svenska termer.

EURODICAUTOM

		<i>Subject</i>	operation, maintenance & servicing of machines and equipment test technology thermo-dynamics telecommunication technology
English	<i>Keyword</i>		ambient temperature
	<i>Definition</i>		1) effective average temperature of the immediate surroundings; esp. that of naturally-convected air just below heat-dissipating equipment or devices; 2) the temperature of the environment in which the apparatus is working
	<i>Reference</i>		Semiconductors Int Dic (F Angeli 1971) (DF1); CETOP-RP100 (DF2)
French	<i>Keyword</i>		température ambiante
	<i>Definition</i>		1) température du milieu, en général air, entourant un point ou un objet donné; 2) température du milieu ambiant dans lequel un appareil est en service
	<i>Reference</i>		Dic Int Froid (DF1); CETOP-RP100 (DF2)
German	<i>Keyword</i>		1) Umgebungstemperatur; 2) umgebende Temperatur
	<i>Definition</i>		Temperatur des umgebenden Raums, in dem ein Geraet arbeitet
	<i>Reference</i>		CETOP-RP100 (1,2,DF); Int Wb Kaeltetechnik(1)
Danish	<i>Keyword</i>		omgivelsestemperatur
	<i>Reference</i>		INT.KOELTEK.OBG.
Finnish	<i>Keyword</i>		ympäristölämpötila
	<i>Reference</i>		Saksalais-suomalainen tekniikan ja kaupan sanakirja
Swedish	<i>Keyword</i>		omgivningstemperatur
	<i>Definition</i>		lufttemperatur eller strålningstemperatur eller bådadära som ett objekt utsätts för
	<i>Reference</i>		TNC 69. - 1978
Spanish	<i>Keyword</i>		temperatura ambiente
Italian	<i>Keyword</i>		temperatura ambiente
Portuguese	<i>Keyword</i>		temperatura ambiente
Dutch	<i>Keyword</i>		1) omgevingstemperatuur; 2) temperatuur van de omgeving

EURODICAUTOM

Subject horticulture - aquatic plants - general botany - plant diseases

- English** *Keyword* **apple banana**
Reference FAO, Terminology Bulletin N.24
Ar:Bananas
- Dutch** *Keyword* **Cubabanaan**
- Danish** *Keyword* **Kubabanan;æblebanan**
Reference Henning Bergenholtz,
Handelshoejskolen i Aarhus, Danmark
- Spanish** *Keyword* **banana manzana**
Reference FAO, Boletín de Terminología N.24
Ar:Bananos
- Portuguese** *Keyword* **banana de Cuba; banana-maca;**
LA: Musa paradisiaca sapientum
- French** *Keyword* **banane de Cuba; LA: Musa**
paradisiaca sapientum cubensis
Reference FAO, Bulletin de terminologie N.24
Ar:Bananes
- German** *Keyword* **Kuba Banane**
Reference FAO, Terminologie Bulletin N.24
Ar:Bananen
- Italian** *Keyword* **banana di Cuba**
- Swedish** *Keyword* **äppelbanan**
Reference Statens jordbruksverk (1997)

Avslutning

Jag skulle vilja avsluta med följande goda råd till språkvårdare och översättare som arbetar med fackspråkstexter och en uppmaning till svenska myndigheter.

Till språkvårdare:

Rör inte facktermen men förklara den gärna vid behov. Med andra ord, formulera aldrig om en fackterm. Om man gör omskrivningar eller byter ut facktermer mot enklare ord så skapar man en osäkerhet hos dem som kan terminologin. Kom ihåg att vi alla har en uppsättning av facktermer som vi tycker bäst signalerar vad vi vill säga och vi vill inte att någon annan skall röra våra termer.

Till översättare:

Kom ihåg att fackspecifika termer kan vara svåra att finna i ordlistor. Terminologer eller fackmän bör konsulteras. Översätt inte en fackterm ordagrant utan försök först att få en uppfattning om det bakomliggande begreppet och sök sedan reda på den etablerade svenska termen. Var medveten om att termer kan var bedrägliga eftersom de kan se lätta ut: *air dry wood* inom träbyggnadstekniken motsvarar inte av *lufttorkat trä* på svenska utan av *byggtorr virke!*

Till myndigheter:

Kom ihåg att TNC har en unik kompetens i praktiskt terminologiarbete och är en resurs att tillgå för de myndigheter och andra som, liksom Boverket och Socialstyrelsen, behöver begreppsreda och precision. Använd den!

Hur många getter är en djurenhet?

Urban Wigert, Jordbruksverket

Hur många getter är en *djurenhet*? Hur stor *foderareal* behöver jag för att få *extensifieringsbidrag*? Har jag tillräckligt många *bidragsrätter*?

Sveriges medlemskap i EU har fört med sig många nya begrepp för jordbrukarna att lära sig och för Jordbruksverket att arbeta med. Att upprätthålla ett tydligt och begripligt språk i informationen om EU:s jordbruksregleringar är en mycket stor och viktig uppgift.

Jordbruksverket är troligen en av de myndigheter som påverkats allra mest av Sveriges EU-inträde 1995. Inte konstigt med tanke på att EU:s gemensamma jordbrukspolitik omfattar nästan halva EU-budgeten, ca 330 miljarder kronor 1997, och innehåller ett stort mått av detaljstyrning.

En grundläggande del i jordbrukspolitiken är stöden till jordbruket. Det finns en lång rad stöd som på olika sätt berör jordbruket, och vart och ett har sina egna regler. Bara när det gäller 1998 års stöd har Jordbruksverket givit ut 42 olika broschyrer, foldrar och blad med information. Mycket arbete läggs ner varje år på att skapa ett bra språk och en tydlig struktur på informationen.

Som projektledare för informationen om EU-stöden till jordbruket har jag fått stifta bekantskap med ord och begrepp som är nya i det svenska språket eller används på ett delvis nytt sätt. Några exempel:

djurenhet	Djurbidrag betalas inte ut per djur utan per djurenhet, som kan vara allt från en femtondel av ett djur (gäller får och getter) till 1,2 djur (gäller stutar som är äldre än 23 månader).
bidragsrätt	För att få ansöka om bidrag krävs i vissa fall att man har ansökt om och beviljats bidragsrätter. Systemet bottenar i att EU har kvoterat antalet djur som bidrag kan lämnas för i varje land. Med bidragsrätter minskar risken för att landet går över sin kvot.
extensifieringsbidrag	Betyder ungefär "glesbetesbidrag". Det mycket ovanliga ordet extensifiering är motsatsen till intensifiering. Här innebär begreppet att bidrag lämnas för mark som inte betas så intensivt.
foderareal	I vissa stöd måste jordbrukaren anmäla foderareal, vilket innebär att han anger hur mycket mark han har tillgänglig för uppfödning av djur.

intervention	Intervention innebär att EU går in och köper jordbruksprodukter, t.ex. spannmål eller nötkött, om priserna faller under en viss nivå. Varorna lagras för att säljas när priserna är högre.
---------------------	--

Facktermerna är många och svåra att påverka. Definitioner och begrepp fastställs i lagar och förordningar långt innan informatören ska försöka förklara dem för de enskilda jordbrukarna. Även om vissa uttryck är otydliga och kanske onödigt krångliga, t.ex. extensifieringsbidrag, måste man vara försiktig med att ändra på dem. Att ha flera olika fackuttryck för samma sak skapar bara förvirring. Tydliga förklaringar av vad de nya uttrycken betyder får i stället hjälpa jordbrukarna att lära sig dem.

Det finns dock flera exempel på när ett otydligt uttryck har kunnat ersättas med ett tydligare och begripligare. Det bästa är *industri- och energigrödor*. EU lämnar stöd för odling av grödor som används för industriella ändamål och inte till livsmedel eller foder. På engelska kallas dessa grödor med ett gemensamt namn för *non-food*, direktöversatt *icke-mat*. Till en början användes uttrycket *non-food* även i Sverige, liksom i Danmark och Finland, som fortfarande har kvar den beteckningen och inte har översatt det till sitt eget språk. Jordbruksverket har dock använt uttrycket *industri- och energigrödor* i informationen ända sedan 1995, och det har helt ersatt *non-food* i alla sammanhang. Förkortningen *IE-grödor* används också flitigt av såväl jordbrukare som stödexperter. *Industri- och energigrödor* är i mitt tycke ett betydligt bättre uttryck än *non-food* eller översättningar som *icke-mat* eller *icke-livsmedel*. Det beskriver vilken användning grödorna har och kan därmed förstås även av den som inte har detaljkunskaper inom området. Dessutom passar uttrycket betydligt bättre in i det svenska språket än *non-food*.

EU betonar starkt att stödmottagarna ska kontrolleras och att de riskerar sanktioner om de inte följer reglerna för stöden. Ett uttryck som används flitigt är *administrativa kontroller*. Uttrycket ser inte så svårbegripligt ut och kan lätt slinka med i en text, men säger i själva verket inte mycket om vad det är för typ av kontroller som avses eller vem som utför dem. I informationen beskriver vi de administrativa kontrollerna som kontroller som utförs på länsstyrelsen i samband med att ansökan handläggs, till skillnad från de kontroller som utförs i fält ute på gårdarna. Jordbrukarna har inte behövt lära sig fackuttrycket *administrativa kontroller*, även om det används i förordningar och föreskrifter.

Nya fackuttryck kan produceras även i Sverige, utan EU:s medverkan. Stenmurar, åkerholmar, odlingsrösen och fågator är några exempel på *värdefulla landskapselement* som miljöstöd kan lämnas för. Ibland kan det

finnas en *gräsbärande ren* invid det värdefulla landskapselementet, och då ska både renen och elementet bevaras. Min tanke leds osökt till en ren som drar omkring på ett lass med gräs, men det handlar om gräsbevuxna dikesrenar, vägrenar, åkerrenar osv. Ett annat uttryck än just *gräsbärande*, t.ex. *gräsbevuxen* eller *grästäckt*, hade nog passat bättre i sammanhanget.

Stöden och regleringarna omfattar också produkter och företeelser som är nya för jordbruket i Sverige. Ett exempel är *stödet för odling av vicker, kikärtor och linser*. I Sverige finns det inte en enda odlare av kikärtor eller linser. Det finns en odlare av vicker, och han är den ende som har sökt det här stödet under de fyra år som det har funnits. Han har dock bara fått stöd en gång, eftersom han har dragit tillbaka sin ansökan de övriga åren. Ändå måste Jordbruksverket informera om att stödet finns, eftersom det kan finnas odlare som blir intresserade av det. Det går inte att strunta i stödet bara för att det är litet. I reglerna för odling av industri- och energigrödor står att det är tillåtet att *odla curry för industriellt bruk*, alltså inte för användning som livsmedel eller foder. Curry är vanligtvis en blandning av många olika kryddor och används knappast till något annat än mat, men här är det uppenbarligen något annat som avses. En av EU:s många kvoter reglerar importen av *fryst njurtapp och mellangärde* från Argentina. Njurtapp är knappast någon stor jordbruksprodukt, men i EU:s stora jordbrukspolitik får den plats.

Förutom de många nya uttrycken har jag inte lagt märke till att det skulle finnas något särskilt EU-språk. De språkliga problem som jag brottas med i informationen om jordbruksstöden är klassiska för en myndighet, låt vara att skepnaden ibland kan vara ny. Med tanke på EU:s hårda sanktionsregler blir jordbrukarna antagligen lugnare av att läsa att bidrag *lämnas* eller *betalas ut* till dem än om det står att bidraget *utgår*. *Bidrag till am- och dikor eller till spannmål* ger också konstiga associationer. Bidraget går ju till jordbrukaren för dennes djur eller spannmål. Enligt samma resonemang kan inte åkermarken i sig vara stödberättigad, däremot kan den berättiga jordbrukaren till stöd. Att bidragsbeloppen fastställs i ecu och inte i svenska kronor medför också informationsproblem. För att riktigt krångla till det är det oftast inte den vanliga kommersiella ecu-kursen som ska användas för omräkning till svenska kronor, utan en särskild jordbruksomräkningskurs. I informationen skriver vi genomgående beloppen i svenska kronor, trots att det innebär att jordbrukaren bara får en ungefärlig uppgift om hur stort stödet blir. Personligen tycker jag att det ändå är bättre att skriva i kronor än att ange belopp i ecu och förklara hur omräkningen går till. Pengarna betalas ju ut i svenska kronor och det är det som jordbrukarna känner till.

Ibland är lagtexten behäftad med rena felöversättningar, vilket kan orsaka tolkningsproblem. Enligt en förordning om djurmärkning skulle alla nötkreatur förses med "ett örönmärke som sätts fast i båda öronen". Naturligtvis handlar det om ett örönmärke i vardera örat, men så står det ju faktiskt inte. Att det finns en kvot för "särskild mjölk för spädbarn i hermetiskt tillslutna behållare" låter grymt, men bottnar självfallet i ett syftningsfel. Jordbruksverket och Jordbruksdepartementet har många kontakter med EU-kommissionen för att reda ut oklarheter och fastställa tolkningar av reglerna. Tolkningsproblemen är många, de rena felaktigheterna dock sällsynta.

Att EU styr jordbrukspolitiken i detalj och att definitioner och begrepp fastslås tidigt innebär att språkbruket från EU:s förordningar lätt följer med till svenska föreskrifter och även till informationsmaterialet till jordbrukarna. Men Jordbruksverkets ambitionsnivå är hög när det gäller att förklara och tydliggöra regelverken i informationen. Utan tvekan högre än i många andra EU-länder, som ger ut broschyrer med i princip samma ordalydelse som lagtexterna. Något som vi för jordbrukarnas skull till varje pris vill undvika.

Reglerna är så många och detaljerade att informationen inte kan bli alldeles enkel och lättbegriplig. Men den allmänt spridda bilden av jordbruksstöden och informationen om dem som omöjliga att begripa stämmer inte. Jordbrukarna själva har i enkätundersökningar givit Jordbruksverkets information bra betyg och förklarat att den är till mycket stor nytta. Mängden regler gör det svårt att förstå allt och många är kritiska till EU. Men språket i informationen får förvånansvärt bra betyg av jordbrukarna. Nära hälften av jordbrukarna gav språket betyget 4 eller 5 på en femgradig skala vid den senaste undersökningen våren 1998. Ett kvitto på att den höga ambitionsnivån måste vara riktig. Informationen om miljöstöd har till och med av en radiojournalist beskrivits som lyrik. Det stöd som allmänt betraktas som allra mest komplicerat, miljöstödet för bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer, fick redan första året tre gånger så många ansökningar som det fanns pengar till. Så alldeles obegripliga är inte EU-stöden, även om språket och strukturen på informationen alltid kommer att kunna bli bättre.

Svaret på frågan i rubriken är att det krävs sex och två tredjedels getter för att åstadkomma en djurenhet. Varje get räknas av EU som 0,15 djurenheter.

Plain Language Commission

Birgitta Lindgren

Detta är ett kort sammandrag av Martin Cutts föredrag.

Martin Cutts redogjorde i sitt föredrag för brittiskt klarspråksarbete inom Plain Language Commission. Slagordet för sådant arbete är *plain English*. Liksom i Sverige har man i Storbritannien under historiens gång reagerat mot krångligt lag- och myndighetsspråk. Edvard VI uttryckte följande fromma förhoppning 1550: "I would wish that the superfluous and tedious statutes were made more plain and short, to the intent that men might better understand them."

En viktig milstolpe i modern tid var när finansdepartementet på 1950-talet uppdrog åt Ernest Gowers att skriva en handledning i enkelt och begripligt språk. Denna skrift, "The Complete Plain Words", kommer i ständigt nya upplagor. Under 1970-talet ökade kravet från medborgarna på ett enkelt myndighetsspråk, och 1982 beordrade regeringen alla departement att räkna över sina blanketter och att upphäva sådana som var onödiga, förenkla de övriga och att årligen rapportera arbetet. Även på kommunal nivå har klarspråksarbete vuxit fram.

Olika undersökningar visar att klarspråk fungerar och kan löna sig. Enligt en amerikansk undersökning ökade förståelsen av en blankett om medicinsk vård med 91 % när den skrevs om på enklare språk. I en annan undersökning testades Martin Cutts plain-English-version av en lag på 90 juridikstuderande: 9 av 10 fördrog den versionen mot den ursprungliga versionen. Att förståelsen verkligen påverkades framgick av att 94 % svarade rätt på frågor om lagens innehåll när de utgick från den enklare versionen; för dem som utgick från den ursprungliga versionen blev motsvarande siffra bara 48 % .

Nedanstående utdrag ur Martin Cutts bok "Plain English Guide" visar att de råd om enkelt och begripligt språk som ges för engelskan i mycket överensstämmer med de som gäller för svenskan.

Först kommer en sammanfattning av riktlinjer (A summary of guidelines). Därefter en ordlista (Plain English Lexicon). Slutligen ett exempel på en text "före" och "efter" bearbetning (Bathroom modernization).

Summary of guidelines

Style and grammar

- 1 Over the whole document, make the average sentence length 15 to 20 words.
- 2 Use words your readers are likely to understand.
- 3 Use only as many words as you really need.
- 4 Prefer the active voice unless there's a good reason for using the passive.
- 5 Use the clearest, crispest, liveliest verb to express your thoughts.
- 6 Use vertical lists to break up complicated text.
- 7 Put your points positively when you can.
- 8 Reduce cross-references to the minimum.
- 9 Try to avoid sexist usage.
- 10 In letters, avoid fusty first sentences and formula finishes.
- 11 Put accurate punctuation at the heart of your writing.
- 12 Avoid being enslaved by writing myths.
- 13 You can be a good writer without learning hundreds of grammatical terms.

Preparing and planning

- 14 Plan before you write.

Organizing the information

- 15 Organize your material in a way that helps readers to grasp the important information early and to navigate through the document easily.
- 16 Consider different ways of setting out your information.

Management of writing

- 17 Manage colleagues' writing carefully and considerately to boost their morale and effectiveness.

Plain English for specific purposes:

Instructions and legal documents

- 18 Devote special effort to producing lucid and well-organized instructions.
- 19 Apply plain English techniques to legal documents such as insurance policies, car-hire agreements, laws and wills.

Layout

- 20 Use clear layout to present your plain words in an easily accessible way.

Utdrag ur Cutts, Martin: *Plain English Guide*, s. 26–27. Detta är endast en del av listan.

Plain English lexicon

If you overuse the words in the left-hand column of the table, your writing could be perceived as pompous, officious and long-winded. Not that anyone should forbid you from ever using them, but judicious use of the alternatives will help you to be shorter, simpler and more conversational. The alternatives are not always synonyms, so use them with a proper care for meaning and for the job they have to do in the sentence.

<i>Official terms</i>	<i>Plainer alternatives</i>
accede	agree, grant, allow
accordingly	so
accustomed to	used to
acquaint yourself	find out, read
additional	more, extra
address (sense 'consider')	tackle, deal with, consider
advices	information, instructions
advise (sense 'inform')	inform, tell
aforementioned, aforesaid	[omit or be specific]
aggregate (noun)	total
alleviate	ease, reduce, lessen
apprise	inform, tell
as a consequence of	because
ascertain	find out
assist, assistance	help
attain	reach
attribute (verb)	earmark
calculate	work out, decide
category	group
cease	stop, end
cognizant of	aware of, know about
commence	start, begin
component	part
concept	idea
concerning	about
consequently	so
constitute	make up, form
construe	interpret

Utdrag ur Cutts, Martin: *Plain English Guide*, s. 128, 130.

BATHROOM MODERNIZATION

Originaltexten:

First of all apologies for the delay in the start of the bathroom refurbishment programme which was due to start at the end of last year but because the costs came in over budget, further negotiations had to be entered into with the contractors and the extent of the work reconsidered.

Although all the work to the bathroom will be undertaken as previously agreed, we will not be undertaking any work to ground-floor WCs which you may or may not have.

Find attached a draft programme for the anticipated commencement date on your property and we anticipate that the work will take three or four days to complete. Your next contact will be by the contractor, GH Construction, who will contact you individually about a week prior to the start at your house.

If you anticipate any problems with access arrangements or require any further information, please do not hesitate to call Jane Teal on Tameside 000 99.

BATHROOM MODERNIZATION

och efter bearbetning:

I apologize for the delay in the bathroom modernization programme which was due to begin at the end of last year. The delay has occurred because the costs were higher than we had budgeted for. We have had to negotiate again with the contractors and reconsider the extent of the work.

All the work to your bathroom will be done as previously agreed. But unfortunately the extra costs mean that if you have a ground-floor toilet, we will not be able to do any work to it.

I attach a programme which shows the likely starting date for work on your property. We expect the work will take three or four days to complete.

You will hear next from the contractor, GH Construction, who will contact you about a week before work at your house begins.

Please call Jane Teal on Tameside 99099 if you think the contractor will have any problems with access to your house, or if you need any more information.

Litteratur:

Cutts, Martin: *Plain English Guide. How to write clearly and communicate better.* Oxford University Press 1996

Cutts, Martin: *Lucid Law.* 1994

Försäkringskassan i Västerås blev vinnare av Klarspråkskristallen 1998 (se Förord). Så här löd juryns motivering:

”Försäkringskassan i Västerås tilldelas Klarspråkskristallen 1998 för att den lyckats omvandla komplicerade regler till begripliga texter för allmänheten.”

Bygga murar eller bygga broar

Elisabeth Lampinen, försäkringskassan i Västerås

Gammalt byråkratispråk skapar makt och bygger murar mellan människor. Modernt klarspråk skapar kontakt och bygger broar mellan människor.

I början på 80-talet lade vi grunden för vår språkvård

Vi hade 3-dagars kurser för alla på försäkringskassan i Västmanland. Jag hade gjort uppläggning och kursmaterial och genomförde kurserna. Det var mycket lärorikt och resulterade i att vi i större utsträckning än tidigare hade kundens behov framför oss när vi skrev. Och roligt hade vi också. Tänk så många dräpliga missförstånd som felaktiga och slarviga skrivningar gav upphov till. Och tänk så lätt man tar till sig ny kunskap när man har roligt.

Kurserna resulterade i omskrivning av våra mallbrev. Vad vi stred med cheferna för att få bort lagcitatet ur breven. Kommer särskilt ihåg uttrycken ”för avsevärd tid” och ”varaktig arbetsförmåga”. Vi lyckades inte få bort dem.

En reflexion så här nästan 20 år senare är hur mycket språket har utvecklats genom åren. Så byråkratiskt vi skrev då och så avsändarorienterade vi var fastän vi var mitt uppe i den stora servicesatsningen och talade vitt och brett om avbyråkratisering.

I början på 90-talet kom vår andra satsning på språkvård

Vår andra språkvårdssatsning kom tio år senare. Då körde vi på Västeråskontoret en ny kursvända med all personal. Vi anlät en extern språkkonsult, Kerstin Lundin, och hade ett annat upplägg. Korta kurser (2 halvdagar) med små homogena grupper (7–8 handledare av samma förmåner) och bara våra egna mallbrev som arbetsmaterial. Vi gick från praktik till teori; började med att göra breven lättbegripliga och gick sedan igenom vad vi hade gjort med språket.

Vi hade börjat tala om kunder i stället för om försäkrade. Kundorientering i olika former hade hög prioritet och språkvård var ett konkret exempel där alla kunde vara med och påverka innehåll och resultat.

Våra krångliga regler kanske inte var så krångliga om vi bara kunde uttrycka dem på ett lättfattligt sätt. Vi hade ett bra exempel på ett brev

som vi skickade till alla föräldrar strax innan barnet fyller ett år. Den gamla versionen av brevet ledde till att många föräldrar ringde för att de inte begrep vad vi skrivit. Och vi pustade över våra regler som var så krångliga att de inte gick att förklara. Så kom Kerstin Lundin och hon begrep inte heller, men hon hjälpte oss att röja upp i paragrafdjungeln och vips så hade vi ett brev som föräldrarna läste och förstod utan att behöva ringa och fråga. Brevet hade blivit läsarvänligt och mottagaranpassat och vi insåg att ett lättbegripligt språk och en korrekt lagförklaring var förenliga.

Den här gången satte kurserna igång fler aktiviteter än förra gången:

Vi minskade antalet mallbrev med hälften

Till exempel började rehabiliterarna författa sina egna brev. Varje rehabiliteringsärende är ju unikt och ett mallbrev kan inte rymma de små personliga detaljerna, som är så viktiga. Vi ser också i de kundintervjuer vi nyligen gjort att kunderna uppfattar rehabiliterarna på ett mer positivt sätt än tidigare och detta trots att kraven på just de långtidssjuka ökat.

Vi skrev om alla mallbrev

De var fortfarande nästan närmare tusen stycken. Vi anlidade Kerstin Lundin eftersom vi trots både intresse och utbildning faktiskt är försäkringsexperter och därför hemmablinda. Vi kan aldrig helt kliva över på andra sidan och se försäkringskassans regler med kundens ögon.

Vi bildade en språkgrupp

Språkgruppen har varit ansvarig för omskrivningen av mallbreven. Brevpapperets utseende och innehåll har vi också arbetat om. Vi har haft i åtanke att det är en del i myndighetens marknadsföring som kortsiktigt påverkar kundintrycket och långsiktigt även företagets anseende.

Språkgruppen har också fungerat som bollplank och varit rådgivare i olika språksituationer.

Vi har spridit språkartiklar på kontoret och tagit upp diskussioner om intressanta språkliga företeelser.

Vår tredje språksatsning är just klar

Så kopplade vi in ungdomar i vårt språkarbete. Vi fick genom språkkonsultlinjen vid Stockholms universitet två grabbar i 25-årsåldern att göra sin praktik hos oss. Deras uppgift var att kartlägga språket på en myndighet. Vi avgränsade kartläggningen till motiveringarna som förklarar förtroendemannabesluten om förtidspension och sjukbidrag. Grabbarna fann motiveringar som inte var anpassade till de försäkrades språkliga nivå.

Nästa steg blev att ta reda på de bakomliggande orsakerna och försöka åtgärda dem. Personalen intervjuades, likaså de förtroendevalda ledamöterna i våra socialförsäkringsnämnder (SFN). Detta resulterade i riktlinjer och utbildning under två halvdagar. Våra två föredragande trimmades särskilt. Det är de som ansvarar för kvalitén i underlagen som är SFN:s beslutsunderlag. De föredragande har en nyckelroll eftersom alla SFN-ärenden passerar dem på vägen från handläggarna via förtroendemännen ut till kunderna.

På försäkringskassorna runt om i landet är medelåldern hög, det går en herre på fyra damer och vi har alla jobbat länge på kassan. På sådana arbetsplatser är det bra med unga oförstörda män. Grabbarna, som vi lite skämtsamt kallade dem, och deras insatser var värdefulla för oss.

Vad blir nästa steg

Språkförbättring inom specialområden blir vår inriktning. Följande är planerat:

- En utbildning i hur man svarar på en skrivelse.
- Språkgruppen profilerar sig internt i syfte att få fler uppdrag som ska utveckla språket på försäkringskassan.
- Språkgruppen har tematräffar kring språkliga spörsmål.
- Språkgruppen för ut språkartiklar för att hålla språkontresset vid liv och stimulera till diskussioner som kan generera ännu bättre brev.
- Vi tittar inte bara på de befintliga breven utan försöker också uppmärksamma nya situationer där ett brev kan underlätta de fortsatta kontakterna. Just nu håller vi på och tar fram ett brev till arbetsgivare som ska tala om att vi behöver kopia på lönebeskedet innan vi betalar ut sjukpenning. Det handlar alltså inte bara om att skriva lättläst utan också om att skriva till rätt målgrupp vid rätt tillfälle.
- Vem ska läsa våra brev? Vill vi att de ska läsas av många måste vi skriva kortfattat och ägna tid och omtanke åt lay outen. Innan jul skriver vi alltid till utbildningsanordnare och talar om att vi måste ha in närvarorapporterna ett visst datum för att de med utbildningsbidrag ska få sin ersättning före jul. I år skrev vi kortfattat, illustrerade med jultbilder, kopierade i flera färger och skickade flera ex till varje utbildningsanordnare. Det resulterade i att våra brev sattes upp på anslagstavlor och vårt budskap nådde både lärare och elever och vi fick in närvarorapporterna i god tid för första gången.
- Försäkringskassans blanketter gör varken kunder eller personal glada. Hur kan vi förbättra dem? Språkgruppen kommer att försöka påverka utgivaren riksförsäkringsverket att se över och förenkla dem. Naturligtvis krävs ögon utifrån i det arbetet.

Är vi så bra att vi förtjänar språkkristallen

Det är faktiskt språkkonsulten Kertin Lundin och de blivande språkkonsulterna Mårten Cronander och Hans Leistedt som säger att vi är bra på språkhantering. De säger också att medvetenheten om språkets betydelse är stor på försäkringskassan i Västerås. Kerstin har stor erfarenhet av språkbehandling på olika myndigheter och företag och Mårten och Hans kan jämföra vårt språkarbete med sina kurskamraters erfarenheter från andra myndigheter.

- Vi har ledningen med oss i språkförbättringsarbetet. Ledningen till och med driver språkarbetet och engagerar sig i både planering och genomförande.
- Vi har sen några år tillbaka en tjänst i staben som ska ägna sig åt informationsfrågor. I tjänsten ingår förutom information och marknadsföring också språkfrågor och kundorietering. Det handlar inte bara om att formulera sig språkligt riktigt. Brevens utseende och lay out är också viktiga. En kund sade i vår senaste kundintervju att hon blivit så glad över att brevet från försäkringskassan var skrivet på blått papper. Lika viktigt är att brevet är överskådligt. Vi använder till exempel ofta mellanrubriker och är noga med att lufta texten genom att vara generösa med styckeindelning och mellanrubriker.
- En ännu färskare stabstjänst är juristens. Hon ägnar mycket tid åt missnöjda och oroliga kunder. – Många människor är missnöjda med hur vi uttrycker oss, berättar Anita Leal, vår jurist. Det är inte det negativa beslutet i sig som gör människor missnöjda, utan orden vi för fram det med. Brev som rör förvaltningsrätt och sekretess är särskilt svåra att utforma. Här kan jag hjälpa till med formuleringen. Att förklara våra sekretessregler och lugna människor som är oroliga för att vi ska sprida känsliga uppgifter om dem är en svår uppgift, avslutar Anita.
- I våra senaste kundintervjuer påtalar tre av fyra kunder att våra brev är lätta att förstå och informativa. Vi tolkar det som ett gott betyg, men slår oss inte till ro för det finns mycket mer att göra för att öka läsbarheten i våra brev och få fler nöjda kunder.

Patent- och registreringsverket, Bolagsavdelningen, fick 1998 Lilla klarspråkskristallen (se Förord) "för engagemang och uthållighet i klarspråksarbetet."

Ett språkvårdsprojekt vid PRV Bolag

Maureen Sundin, Patent- och registreringsverket, bolagsavdelningen (PRV Bolag)

Det började så här

Under flera år har man inom PRV Bolag arbetat för att förbättra möjligheterna för allmänheten att komma fram på telefonerna. När man analyserade situationen kom man bland annat fram till att många samtal ringdes av personer som hade fått ett meddelande som var svårt att förstå och ville ha en förklaring av innehållet. I början av 1996 bildades därför *Före läggandegruppen* med uppdrag från ledningen att se över vissa fasta texter.

PRV Bolag skickar ut ett meddelande (tidigare kallat "föreläggande") när en ansökan om registrering inte är komplett. Meddelandet uppmanar kunden att vidta någon åtgärd inom en viss tid. I datasystemet finns ett stort antal texter som skrivs ut automatiskt när handläggaren väljer en kod (i form av siffra eller bokstavskombination). Målet för *Före läggandegruppen* var att skriva om dessa "kodtexter" så att kunderna lättare skulle förstå - "Varför har jag fått detta meddelande? Vad ska jag göra?"

Fortsättningen följde

Det som började som ett tidsbegränsat projekt visade sig vara bara början på ett engagemang i språkvårdsarbete hos PRV Bolag. Redan under arbetet med att skriva om kodtexterna blev det klart att det fanns mycket mer att göra. Kodtexterna utgör bara en del av all skriftlig information som skickas ut varje dag.

Mycket kan uppnås genom att skriva om fasta texter och mallar, men i längden måste man påverka och utbilda *alla* inom myndigheten att skriva lättbegripliga meddelanden. Detta är ett arbete som aldrig kan betraktas som avslutat. Man kan säga att resultatet av ett enskilt projekt som började 1996 är just att PRV Bolag:s språkvårdsarbete fortsätter och idag 1998 har blivit en naturlig del av verksamheten.

Kronologisk beskrivning av PRV Bolag:s språkvårdsprojekt

1996

Internt:

- Föreläggandegruppen bildas, med uppdrag att se över kodtexterna som ingår i PRV Bolag:s förelägganden. Gruppen inser att de behöver expert hjälp och anlitar Åsa Wedin som språkvårdskonsult. Åsa Wedin genomför en första språkvårdsutbildning.
- Gruppen ser att inte bara kodtexterna utan också annan fast text och layouten i meddelanden försvårar för kunden att få den nödvändiga informationen. Mycket av innehållet är styrt av datasystemet. Gruppen tar därför kontakt med ADB-enheten, som klargör hur mycket som kan ändras nu och vad som måste vänta tills senare, på grund av pågående förändringar i IT-miljön.
- En referensgrupp bildas av personer som dagligen arbetar med kodtexterna. Åsa Wedin håller en språkvårdskurs för dessa personer, som sedan får i uppdrag att skriva om texterna.
- Enhetscheferna deltar i ett språkvårdsseminarium. Språkvårdskurser hålls för enhetssekreterare och enhetsjurister.
- De ändrade kodtexterna skrivs in i datasystemet och några justeringar görs i layouten.
- En grupp börjar planera innehållet i en bok med skrivråd. Gruppen består av en jurist och några handläggare från olika enheter. Språkkonsulten Åsa Wedin bidrar med hjälp att sätta ihop stommen, medan PRV Bolag:s folk står för exempel tagna från den egna produktionen.

Externt:

- Projektledaren Mona Kramer beskriver PRV Bolag:s språkvårdsarbete i en artikel i Klarspråksbulletinen.
- Mona Kramer och Carina Tufvesson från den ursprungliga föreläggandegruppen deltar i ett språkvårdsseminarium i Rosenbad och berättar om PRV Bolag:s arbete.

1997

Internt:

- Varje enhetschef utser en språkvårdsansvarig för sin enhet. De kallas "språkrör".
- Ett informationsblad om projektet hittills distribueras till alla hos PRV Bolag.
- Åsa Wedin genomför språkvårdsutbildningar för nya grupper - en rådgivningsgrupp inom kundserviceenheten, en grupp jurister och språkrörgruppen.
- Skrivrådsboken *Skriv enkla* trycks och varje anställd hos PRV Bolag får ett eget exemplar. Avdelningschefen har skrivit ett förord där han rekommenderar boken och språkvårdsarbetet. Språkrörens första uppgift blir att presentera boken för alla på ett enhetsmöte och att uppmana sina arbetskamrater att tänka på läsaren när de skriver.
- En språkvårdssida tas in i PRV Bolag:s interna tidning *Träffpunkt Bolag*. Sidan ska återkomma en gång i månaden och ska innehålla information, tips och gärna något humoristiskt inslag om språkbruk.
- Språkrören träffas en gång i månaden. Strukturen för deras arbete är något oklart men alla tycker att den regelbundna kontakten är värdefull. Det är viktigt att öka medvetenheten hos arbetskamraterna, så att de vänder sig till sitt språkrör med frågor och idéer.
- Inför ett kommande byte av PRV Bolag:s datasystem lämnar språkrören en kravspecifikation till ADB-enheten för att förbättra layouten och den fasta texten i meddelanden som går ut via datasystemet. Några språkrör går igenom terminologi-katalogen som omfattar alla ord och uttryck i våra registreringsbilder, också med tanke på det nya datasystemet.
- En juristspråkgrupp bildas för att skriva förslag till nya mallar för beslut och andra juridiska texter.
- Till en tipsrunda anordnad av Friskvårdsgruppen inom PRV Bolag används frågor baserade på boken *Skriv enkla*.
- Verksamhetsplan skrivs för språkvårdsarbete under 1998.

- Språkrören deltar i en uppföljningsutbildning under Åsa Wedins ledning.

Externt:

- Klarspråksgruppen, CSN och PRV Bolag arrangerar en regional språkvårdsdag i Sundsvall. Senare under året tas de första kontakterna till ett nätverk inom Västernorrlands län för samarbete i språkvårdsfrågor.

1998

Internt:

Verksamhetsplanen för 1998 framhåller vikten av att *alla* inom PRV Bolag nås av idéerna som är grunden för språkvårdsarbetet. För att åstadkomma en vidare spridning planeras:

- en serie föredrag som är tänkta att ge en "ahaupplevelse"
- fler utbildningar som ska ge en fördjupning i kunskaperna.

När fler och fler inom PRV Bolag får på sig ett par "språkvårdsglasögon" skapas det förutsättningar för att skriva fler bra texter. Språkrörens arbete kommer också att underlättas av att fler personer förstår deras budskap.

Språkrören fortsätter att träffas regelbundet, både för inbördes stöd och för praktiskt arbete.

För att hålla sig à jour med aktualiteter får språkrören var sin prenumeration på tidskriften "Språkvård".

Språkvårdssidan i *Träffpunkt Bolag* fortsätter och kan senare också ingå i det intranät som är under uppbyggnad.

Externt:

Tillsammans med CSN, SPV, polismyndigheten och länsstyrelsen, fortsätter PRV Bolag undersöka i vilken utsträckning myndigheterna i Västernorrlands län kan samarbeta i språkvårdsfrågor. Ett informationsbrev till andra myndigheter inom länet kommer att skickas ut innan sommaren.

Sammanfattningsvis kan man säga att följande punkter utmärker PRV Bolag:s språkvårdsprojekt:

- Projektet fick ett seriöst avstamp när en extern språkvårdsexpert anlätades.

- Man beaktade interna förutsättningar, till exempel datatekniska lösningar.
- Man har upprättat väl fungerande spridningskanaler.
- Alla nivåer på myndigheten är engagerade, från avdelningschefen och neråt.
- Som resultat kan man betrakta det faktum att språkvården, med egen verksamhetsplan och budget, har blivit en naturlig del i PRV Bolag:s verksamhet.

Lars Bern, Naturhistoriska riksmuseet fick 1998 *Lilla klarspråkskristallen* (se Förord) "... för att han bryter med en konservativ språktradition och på ett både vetenskapligt och tillgängligt sätt berättar om museets samlingar".

Vem som helst kan ju läsa!

Lars Bern, Naturhistoriska riksmuseet

Att läsa texter i utställningar har nog de flesta museibesökare en kanske bitter erfarenhet av – jag har det i alla fall själv. Inte alltför ofta har museerna arbetat medvetet med texternas utformning. Ofta tillkommer texterna i sista stund, då tiden är som brådst: "Skriv nå't, det spelar inte så stor roll vad. Vem som helst kan ju läsa." Är det så det går till? Kanske.

Det är frestande att ställa denna, måhända något vränga beskrivning mot en annan erfarenhet: undersökningar har visat att få besökare läser texterna. Är det museerna som inte kan skriva eller är det besökarna som inte kan läsa. Eller, hemska tanke, är det både och?

Läsbarhet

Jag är ansvarig för fakta i Naturhistoriska riksmuseets basutställningar, sörjer för den vetenskapliga halten och skriver också texter som skall lyfta fram vetenskaplig kunskap. Läsbarhet är något jag funderat över och som jag vill diskutera här. Låt oss börja med att titta på ett exempel – "Det var en gång en fisködlå".¹ Texten handlar om hur fossil blir till och ingår i utställningen *4 1/2 miljarder år – jordens och livets historia* på Riksmuseet.

Första intrycket

Det första vi ser som läsare är textens rent visuella utformning. Den är viktig. Texten är starkt uppbruten i stycken, oftast mellan fem och tio rader långa. Varje stycke har sin egen rubrik. Likaså är raderna korta, maximalt ca 35 nedslag och textens högerkant är ojämn.

Denna uppbyggnad ger texten en tydlig visuell struktur och gör den väl "luftad". Ett alternativt sätt att skriva texten på är enkla löpande rader över hela papperet. Det ger texten ett homogent utseende. Med en rak högerkant kan det hela också se prydligt ut, det måste erkännas. Men med en sådan utformning kanske texten – en homogen, fyrkantig massa av bokstäver – lätt uppfattas som slutet i sig själv och därför svår att ta sig in i.

¹ Se bilaga a.

Öga och text

En lite kantig textmassa, väl luftad, ger en visuell struktur som gör att vi också lättare håller ögat i texten, kanske framförallt vid den kritiska radväxlingen. De relativt korta raderna och ett frasriktigt radfall, som vi strax skall fundera över, underlättar också växlingen.

För att hjälpa ögat att hålla sig stadigt i texten kan det vara lämpligt att välja ett typsnitt med seriffer, små flaggor. Man anser att det ökar bokstävernans och ordens unika karaktärer och därför gör det lättare för ögat att känna igen dem. Serifferna i bokstävernans underkant, horisontellt riktade, anses också förstärka raden och stödja ögats rörelse från vänster till höger.

Frasriktigt radfall

Texten är skriven med frasriktigt radfall. Det innebär att någon av de naturliga pauser vi gör vid läsningen av en text kommer att hamna i slutet av en rad. Pauserna vid läsningen åtskiljer de olika "betydelseelementen" i meningen. Varje rad kommer därför att innehålla ett eller två sådana element. En annan fördel med pausen vid radslutet är att ögats radväxling underlättas av denna paus.

Det frasriktiga radfallet leder till att vi aldrig får avstavade ord vid radslutet. Också detta gör läsningen lättare.

Varför visuell struktur?

Vi har betonat textens visuella struktur. Varför är den viktig? Det finns fler skäl än de vi redan nämnt.

Skrämmer mindre. En text i sig lockar aldrig till läsning. Detta är en viktig grundregel. Det som lockar är föremålet. För att stilla nyfikenheten måste man läsa en text – tyvärr. Det finns alltid hos besökaren ett läsmotstånd, mer eller mindre stort. En visuellt tilltalande text, luftad och med behagliga radlängder, kanske aldrig lockar till läsning, men skrämmer åtminstone mindre.

Orientering. Indelningen av texten i stycken med vidhängande rubrik är gjord så att varje stycke innehåller ett fristående avsnitt. Det kan handla om vad ett djur äter, var det lever, dess evolution, etc. Detta leder till att vi kan läsa varje stycke fristående. Är vi särskilt intresserade av t.ex. djurets evolution, kan vi också lätt leta upp detta avsnitt. Vi behöver inte läsa igenom hela texten för att hitta de fakta vi är intresserade av. Är texten ett logiskt resonemang som utvecklar sig steg för steg (och som fisködlan är ett exempel på) omfattar varje stycke ett tankeled.

Underrubrikerna kan med fördel skrivas så att de sammanfattar styckets innehåll med bra fakta- eller ledord. De kan också formuleras som en intresseväckande fråga eller ges en snärtig formulering som väcker uppmärksamhet och lockar till läsning. För den ambitiöse läsaren kan rubrikerna fungera som stöd vid sammanfattning och repetition av textens innehåll.

I exemplet med fisködlan är det den löpande texten som på strategiska ställen formats till rubriker. Texten är skriven så att det går att göra bra underrubriker på lämpliga avstånd och som anger viktiga punkter i resonemanget.

15 sekunder blankt. En genomsnittlig besökare ägnar ungefär en minut, kanske två, åt varje station i en utställning. Under denna tid läser man texter under ungefär 30 sekunder, kanske bara 20.

När man läser en text gör man det med en viss misstänksamhet: Kommer jag att förstå det här? Är jag överhuvudtaget intresserad av det som sägs i texten? Man testar texten under de första fem, tio eller femton sekunderna. Om besökaren efter denna tid inte nappat på texten, slutar han eller hon att läsa. Alltså: Som författare måste jag snabbt få läsaren på kroken – jag har 15 sekunder på mig!

Här kommer rubriksättningen in i bilden och också hur en text fångar ögat. Vår blick dras till kontraster. Ett understruket ord på en i övrigt homogen boksida drar genast till sig ögat. En avvikande färg har samma effekt. Kasta en blick över de textsidor du läser just nu. Vad fastnar blicken vid? Just det, de fetskrivna orden! Och det är just där jag vill att din blick skall fastna, därför att här hittar du viktiga nyckelord.

Underrubrikerna i texterna är skrivna med bokstäver som är större än den löpande texten och dessutom är de feta. Om jag nu som besökare närmar mig texterna (med sedvanlig misstänksamhet!) kastar jag kanske först en prövande blick över raderna. Ögat dras till rubrikerna – de avviker ju. Jag kan nu lite snabbt orientera mig i texten, jag kanske till och med drar på smilbanden åt en skojig rubrik. Hur lång tid tar detta? Fem sekunder, tio, femton. Har jag då inte som författare lotsat läsaren igenom de där första, kritiska femton sekunderna? Har jag då inte faktiskt fått läsaren på kroken? Kanske det.

Minne. Som författare vill jag naturligtvis skapa ett minne av det läsaren upplevt i texten – annars har jag sått mina ord på hälleberget. Det mänskliga minnet är starkt förknippat med bilder. Om fakta presenteras enbart med hjälp av ord eller enbart bilder blir minnet av innehållet betydligt sämre än om texten kombineras med bilder.

I utställningar är texten automatiskt förknippad med något visuellt genom att en utställning alltid bygger på föremål. Kanske kan man också förbättra minnet av en text och dess innehåll, om man ger texten en tydlig visuell struktur, så som vi diskuterat tidigare.

Stadga

Vi har talat om textens uppbyggnad och betonat visuella aspekter: uppbyggnad i stycken som motsvarar ett faktaområde eller ett tankeled, rubriker som ger viktiga ledord eller formuleringar som väcker intresse och frasriktigt radfall, som ger ett eller två betydelseelement per rad.

Allt detta ger texten en mycket bestämd visuell struktur, som direkt återspeglar dess innehåll av fakta. En sådan struktur ger texten en rygg-rad som underlättar läsande, förståelse, repetition och minne. Det är lättare att med tanken följa ett resonemang, om det har ett visuellt underlag. Allt detta påminner mycket om faktakartor (mind mapping) och lexivision. Det ger stadga åt läsandet.

Humor?

Vem tilltalas inte av humor? Är det inte bara självklart att man får använda det för att locka till läsning? Här finns möjligen ett litet problem.

Vad står Riksmuseet för? Jo, två saker: vetenskap och trovärdighet. Detta håller vi synnerligen hårt på. Det rubbar vi aldrig. Är vi trovärdiga om vi gör oss roliga i texterna? Det där med vetenskap är väl ändå till sist något allvarligt, i synnerhet om man vill vara trovärdig? Nu tror jag inte att det ena utesluter det andra.

Vi bör komma ihåg att en text i en utställning i första hand skall förmedla fakta, bl.a. svara på besökarens frågor inför föremålet. Fakta skall presenteras så skonstlat som möjligt. Därför kanske den löpande texten kan kännas lite torr. Jag tror detta är bra. Det är just fakta som skall lyftas fram; texten skall inte i första hand ge en läsoplevelse.

Humor kan vi nu använda för att dämpa det som knastrar och med fördel lägger vi den i rubrikerna – där syns den och lockar till läsning.

En underfundig humor i lagom dos kan avdramatisera texten på ett välgörande sätt. Det är därför ett viktigt stilmedel, så länge texten till sist andas fakta och saklighet – vetenskap och humor går mycket bra ihop!

Ett nytt språk

Det är viktigt, men inte något nytt, att skriva korta meningar och att använda enkla ord. "Korta meningar" betyder, åtminstone drivet till sin spets, att alla icke betydelsebärande ord tas bort. Det kan ibland ge telegrammatiskt korta meningar, som kan kännas orytmska vid läsning. Därför bör vi kanske inte heller driva denna regel till sin spets.

Det är viktigt att vi inte använder oss av en traditionell akademisk och lite högtravande läroboksstil, där man kryddat språket med ovanliga ord och snåriga formuleringar. Hur ska vi då skriva? En "vårdad samtalston" kanske kan vara en bra riktpunkt. Man behöver inte nödvändigtvis använda ett komplicerat språk för att berätta om komplicerade saker. Som fackmän måste vi försöka erövra detta enkla och avklarnade språk. Det gäller att göra upp med en språktradition som vi är tämligen hårt fostrade i.

Varje verksamhet kräver sitt eget fackspråk – så måste det självklart vara. Det handlar snarare om att tillägna sig ett nytt språk, att vi måste göra oss tvåspråkiga. Precis på samma sätt som vi talar både svenska och engelska utan att detta på något sätt känns konstigt.

Men det finns ett problem här. Ju djupare vi tränger ner i den naturvetenskapliga kunskapen, desto viktigare och nödvändigare är det att använda fackspråket för att säga exakt det vi vill säga, för att inte förlora i precision. Här stöter vi på ett gammalt problem: hur skall naturvetare samtala med sin omgivning på ett vettigt och begripligt sätt? Detta ställer utomordentligt stora krav på naturvetarens språkskicklighet.

Till sist är den vetenskapliga kunskapen dock så detaljrik och så abstrakt, att ett vardagsnära och för lekmannen hyfsat begripligt språk inte räcker till. En sådan kunskap kan endast fackspråket bära upp. Det leder till sist också till en kunskapsförbistring fackmän emellan. Detta är en följd av kunskapens och därmed specialiseringens tillväxt och risken är uppenbar att problemet kommer att växa i framtiden i takt med kunskapen. Vi talar olika språk, trots att vi talar samma språk.

Du

Den text vi haft som utgångspunkt för vårt samtal om att skriva avslutas med en rad som har en kanske lite speciell formulering: "och sedan visa det för just dig". Är det nödvändigt att ta med denna rad? Tillför den viktiga fakta? Absolut inte, men det finns ändå goda skäl att låta den stå där.

Det jag berättar om i min text är en makalös händelse. Ofattbart långt tillbaka i tiden levde ett djur som nu och för alltid är borta. Men tack vare fossilet kan vi ännu se djuret och vi kan också skapa oss kunskap om de utdöda världar som en gång funnits. Fossilet av fisködlan, eller egentligen vilket fossil som helst, öppnar ett hisnande perspektiv. Det är frågan om ett stort och mäktigt skådespel, knappt möjligt att fatta. Och som levande organsimer på jorden är du och jag indragna i det, inte som åskådare utan som deltagare. I egenskap av författare vill jag att du skall förnimma den känslan, om så bara under bråkdelen av en sekund. Därför väger raden tungt.

Det vi nu talar om är något av allra största betydelse: tilltal. Jag skriver naturligtvis inte för min egen skull, utan för läsarens. Jag har något viktigt att säga. Ett tilltal kan formas på olika sätt. I texten om fisködlan finns ett direkt tilltal – jag vill tala med dig, just du som står där och läser och grubblar över det gamla fossilet.

Men ett tilltal kan också vara indirekt. Det kan vara inskrivet mellan raderna, leva i den atmosfär som varje text draperar sig i. Detta tilltal växer fram ur sådant vi redan dröjt vid: hur man kan strukturera en text för att göra den lätt att läsa och förstå, att ta till sig och ta med sig. Att visa denna omsorg är ett tilltal i ordets bästa bemärkelse.

Hur många läser texterna?

Enligt äldre undersökningar läser få besökare texter i utställningar, kanske bara så få som 5 %. Riksmuseet gjorde vintern 1997–98 en undersökning av besökarnas benägenhet att läsa texterna i utställningarna *4^{1/2} miljarder år – jordens och livets historia* och *Liv i Vatten*. Texterna i dessa utställningar är formade enligt de principer vi gått igenom här. Hälften av besökarna svarade att de läst på minst hälften av textskyltarna.

Siffran är kanske förvånande hög. Måhända överdriver den, av olika skäl, benägenheten att läsa. Samtidigt är det så, att andra frågor i undersökningen visar, att 75 % av besökarna uppfattade texterna som lättlästa, lagom långa och intressanta. Den starka uppbyggnaden, det flitiga bruket av mellanrubriker och humorn uppskattades. Hur vi än frågar, får vi alltså positiva svar. Det känns hoppfullt.

Läs mera!

Ekarv, M. 1991. Smaka på orden.

Lagercrantz, O. 1997. Om konsten att läsa och skriva.

Se också bilaga b *Tolv punkter. Skrivregler för texter till utställningarna 4^{1/2} miljarder år och Liv i Vatten*.

Det var en gång en fisködla

180 miljoner år tillbaka

var detta fossil en levande fisködla.
Hur blev den till ett fossil?

När fisködlan dött,

sjönk den till havets botten.
Bakterier löste upp mjuka delar
och asätare åt av den,
men skelettet var starkt och hårt
och blev liggande på botten.

Botten växte uppåt

när små partiklar i vattnet sjönk
och ansamlades på botten.
Skelettet blev inbäddat
i ett tjockt lager bottenslam.

Ett högt tryck

från botten ovanför skelettet
pressade långsamt ihop det.
Efter lång tid, förstenedes skelettet
genom det höga trycket,
men också genom kemisk inverkan.
Fisködlan blev ett fossil.

Långt senare

fördes lagren upp till markytan
genom geologiska händelser.
Då kunde paleontologer
(forskare som studerar fossil)
knacka fram fossilet,
undersöka det vetenskapligt
och sedan visa det
på Naturhistoriska riksmuseet
för just dig.

Tolv punkter

Skrivregler för texter till utställningarna

4¹/₂ miljarder år och Liv i Vatten

Lars Bern

Naturhistoriska riksmuseet

1. Ett minimum av ord används. Alla ord som inte är informationsbärande tas i princip bort. Enkla, korta meningar och vardagsnära ord så långt möjligt. Långa ord undviks: "sötvattensfiskar" skrivs "fiskar i sötvatten".
2. Detta ger korthuggna texter, nästan telegrammatiskt korta. Målsättningen är att texterna i första hand skall lyfta fram fakta så enkelt och konstlat som möjligt.
Textens form skall vara genomtänkt för att bära fram innehållet. Inte själv pocka på uppmärksamhet, utan vara som glas – genomskinlig.
3. Texterna delas upp i stycken med underrubrik. I *4¹/₂* följer på underrubriken ca 5 rader text och i *Liv i vatten* 5–10 rader.
4. Varje stycke (25–50 ord) tar 5–10 sekunder att läsa för en snabbbläsare, annars 10–30 sekunder. En genomsnittlig besökare är kanske beredd att ägna 10–15 sekunder för att "testa" en text, för att se om man är intresserad av den eller överhuvudtaget förstår den.
5. Texterna i *4¹/₂* omfattar oftast ca 100 ord uppdelade på 3–4 stycken á 25–30 ord. Detta tar kanske 20 sekunder att läsa för en snabbbläsare och 0,5–1,5 minuter för andra. De flesta besökare ägnar kanske max 1 minut åt varje station. I *Liv i vatten* är texterna något längre.
6. Styckeindelning ger visuell struktur åt textmassan, blir en sorts mind-mapping. Underlättar orientering. Bryter upp annars stora

sammanhängande texttytor, vilka alltid är fränstötande och svåra att ”ta sig in i”. En längre obruten text kan lätt (felaktigt) ge intryck av, att man måste läsa hela texten för att förstå alla dess delar.

7. Lättare att hålla en text eller långt sammanhängande resonemang i huvudet med visuellt stöd. Underrubriken sammanfattar styckets innehåll, lyfter fram något viktigt eller är intresseväckande. Underrubrikerna ger ett skelett, inte bara visuellt utan också innehållsmässigt.

Underrubrikerna görs med fördel så att man snabbt kan se igenom texten för att hitta något man är särskilt intresserad av. Även om en underrubrik är formulerad med humoristisk snärt, förenar den i bästa fall detta med ett sakligt innehåll.

Underrubrikerna fungerar också som sammanfattning och för den ambitiöse läsaren som stöd för repetition.

8. I de flesta texter är faktainnehållet sådant och styckeindelningen gjord så, att man kan läsa enskilda stycken fristående. Detta är svårt (omöjligt) att göra, om texten är ett logiskt resonemang, som utvecklar sig steg för steg och där ett steg bygger på föregående. Varje sådant steg utgör dock ett eget stycke.
9. Varje rad bör innehålla max ca 40 tecken, i praktiken omfattar de max 30–35 nedslag. De smalaste spalterna i en dagstidning har ungefär 25 nedslag.

10. Radfallet är nästan alltid frasriktigt. Det ger rytmisk läsning med naturlig paus efter varje rad, ett eller två betydelseelement per rad och inga avstavade ord.

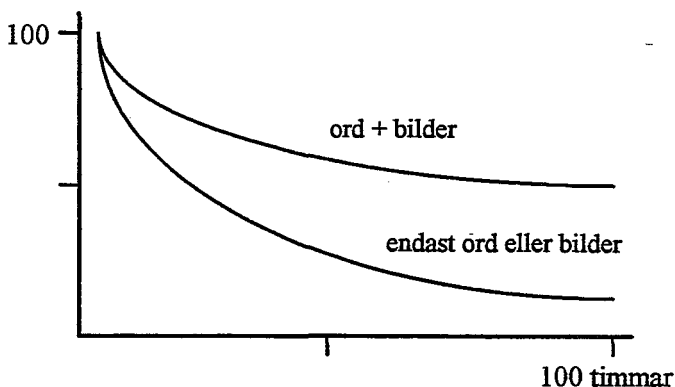
Frasriktigt radfall ger olika långa rader. Det kan vara en fördel, eftersom det ger texten visuell struktur. Man håller då texten lättare med ögat, kanske särskilt vid den kritiska radväxlingen. Många anser att rak högerkant försvårar läsning.

Med frasriktigt radfall kan skillnaden i radlängd bli mycket stor med kanske oroligt utseende som följd. Detta är nog å andra sidan en vanesak och bör inte uppfattas som ett argument mot frasriktigt radfall.

11. Lexivision bör utnyttjas. Detta sätt att presentera fakta ger en uppdelning av texten i lämpliga stycken (punkt 6–8). De är dessutom kopplade till en visualisering av innehållet, vilket förstärker inte bara förståelsen av texten utan också ihågkommelsen av den. Det

senare beror kanske på att vi tänker i form av bilder. Ett flertal undersökningar har visat att om ett stoff presenteras med hjälp av enbart ord eller enbart bilder blir ihågkommelsen avsevärt sämre:

Ihågkommelse (%)

12. Typsnitt:

Detta är skrivet med Classic Garamond 12 punkter¹, det typsnitt som använts i de löpande texterna i utställningarna. Det är rätt så trevligt och lättläst och ganska vackert.

Detta, liksom allt annat i denna sammanställning, är skrivet med Times New Roman 12 punkter.² Typsnittet Times (av vilket det finns ett otal varianter) skars en gång för den engelska tidningen Times. Det är konstruerat så att det skall vara utrymmebesparande. Därför är typerna relativt höga och smala.

Kravet på Times är också att det skall vara lättläst. Därför står typerna rätt tätt tillsammans inom varje ord, medan avståndet mellan orden är relativt långt. Detta beror på att vi läser hela ord när vi läser en text. Ordbilden bör alltså vara tydligt avsatt.

Likaså har bokstäverna små flaggor (seriffer). Det ger varje bokstav (ord) fler unika karaktärer. Vidare är staplar och underhång förhållandevis långa. Allt detta gör orden lättare igenkännliga

¹ Här något förminskat.

² Här något förminskat.

för ögat. Inte minst staplarna är viktiga. Vad står det t.ex. här:

Naturhistoriska riksmuseet

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET

utställningsavdelningen

utställningsavdelningen

Övre delen av bokstaven ger igenkänning och den undre delen ger rad och stadga (i synnerhet om typerna har seriffer).

Garamond är ganska likt Times. Så gott som all tryckt text som utgör brödtext är satt med Times eller ett typsnitt likt detta (Baskerville, Garamond, Dutch, etc). Ett typsnitt lämpligt för utställningstexter måste vara lättläst, men kanske också att estetiska aspekter skall vägas in.

Slutdiskussion

Slutdiskussionen ägnades dels åt att diskutera vilket utbyte man haft av seminariet och vad man tyckte om uppläggningsen, dels åt hur man kan gå vidare.

Flera uttalade att seminariet hade varit nyttigt och inspirerande. Man tyckte att det var intressant med utbytet av erfarenheter mellan de nordiska länderna och att få höra hur man arbetar med samma problem i England och i andra länder. Grupparbetsformen var i och för sig bra, men det var för kort tid avsatt för det.

Även de som representerade de länder i Norden där man inte hade så omfattande klarspråksarbete som i Sverige och Finland tyckte att det var värdefullt att få tillfälle till att utbyta synpunkter med nordiska kolleger. Maiken Poulsen framförde att färöiska var mycket ungt som myndighetsspråk och man mycket angelägen om att inte överföra danska mönster. Därför är färöiskt myndighetsspråk inte lika krångligt som t.ex. danskt. De isländska representanterna intygade att liknande förhållande gäller för isländskt myndighetsspråk.

Eivor Sommardahl kompletterade med att finlandssvenskt myndighetsspråk var lika krångligt som sverigesvenskt. Finlandssvenska språkvårdare måste kämpa på två fronter: dels mot krånglet, dels mot påverkan från finskan.

Helge Omdal konstaterade också att det var viktigt att klarspråksarbetet lyftes upp på en hög nivå. Det verkar bra så som det var i Sverige med språkexperter i regeringskansliet och med en särskild klarspråksgrupp.

Eva Thorén framförde att man inte behövde bedriva klarspråksarbete på samma sätt i alla länder. Viktigt är att det blir synligt och att det får status.

Svala Valdemarsdóttir ansåg att det var bra att problemet med påverkan från krångliga EU-texter tagits upp. Detta var intressant även för de länder som inte var med i EU. Även på Island och i Norge måste man översätta mängder med EU-texter till följd av EES-anslutningen.

Gertrud Pettersson från Sverige ansåg att man i större utsträckning borde försöka få politiker intresserade av problemet.

Aino Piehl framförde att man i allt språkvårdsarbete måste påverka attityder. Ofta måste språkvårdare uppträda ytterst diplomatiskt för att få folk med på noterna.

Louise Viotti konstaterade att det behövs forskning på klarspråksområdet. Tänk om man kunde påvisa vilka vinster man kunde göra på ett klart och begripligt myndighetsspråk, i synnerhet då i texter som avser EU-regler. Jordbruksområdet borde vara mycket lämpligt.

Birgitta Lindgren framförde att Nordiska språkrådet kunde försöka få igång ett nordiskt projekt om detta. Louise ombads att göra ett utkast till projektformulering.¹

Slutligen diskuterades hur vi kunde gå vidare. Vi enades om att vi borde få ut information genom att utnyttja t.ex. Klarspråksgruppens webbplats och genom att skapa ett nätverk, där man håller kontakt genom e-post.

Det var ett allmänt önskemål att Nordiska språkrådet skulle arrangera sådana här nordiska seminarier regelbundet, lämpligen vartannat år. De borde hållas på olika platser runt om i Norden och gärna ha ett tema.

¹ Nordiska språkrådet har uppdragit åt Louise Viotti att genomföra ett projekt med denna inriktning.

**PROGRAM FÖR NORDISKA KLARSPRÅKSSEMINARIET I
STOCKHOLM DEN 14–16 MAJ 1998**

Seminariet anordnas av *Nordiska språkrådet* i samverkan med *Klarspråksgruppen* i Regeringskansliet i Stockholm och med särskilt stöd av *Nordiska ministerrådet*

**Torsdagen den 14 maj, Regeringsgatan 30–32 (i korsningen
Regeringsgatan–Hamngatan, t-banestation T-Centralen)**

- kl. 11.15 Samling i foajén, registrering
12.00–12.20 *Birgitta Lindgren, Aino Piehl* och *Barbro Ehrenberg-Sundin*:
Seminariet öppnas
12.20–13.10 *Martin Cutts* (Storbritannien): Plain Language Commission
(på engelska)
13.10–13.30 Diskussion (på engelska)
13.30–14.00 Kaffe och smörgås
14.00–15.25 Representanter för Danmark, Finland, Färöarna, Island,
Norge och Sverige: Klarspråksarbetet i de nordiska länderna
presenteras
15.25–15.45 Diskussion
15.45–16.10 Paus
16.10–16.45 *Barbro Ehrenberg-Sundin*: På vilket sätt kan vi utnyttja det
internationella klarspråksarbetet?
16.45–17.00 Diskussion
17.00 Anmälan till grupperna

Fredagen den 15 maj, förmiddag Regeringsgatan 30–32

- 9.30–10.30 Hur man startar ett projekt
a) i statsförvaltningen, gruppleddare: *Louise Viotti*
b) gruppleddare: *Marianne Sterner*
c) i kommuner, gruppleddare: *Kerstin Lundin*
d) i företag, gruppleddare: *Birgitta Wejnarth*
10.30–10.45 Åtterrapporering från grupperna
10.45–11.00 Paus, kaffe och kakor
11.00–12.00 Hur man organiserar ett projekt
a) i statsförvaltningen, gruppleddare: *Aino Piehl*
b) gruppleddare: *Gertrud Petersson*
c) i kommuner, gruppleddare: *Eivor Sommardahl*
d) i företag, gruppleddare: *Birgitta Wejnarth*
12.00–12.15 Åtterrapporering från grupperna

12.15–13.30 Lunch i Rosenbads restaurang

fredag eftermiddag, Rosenbads konferenscenter, Drottninggatan 1

- 13.30–13.40 Klarspråksgruppens ordförande, Per Virdesten hälsar välkommen till eftermiddagsprogrammet
- 13.40–14.00 *Margareta Westman*, Svenska språknämnden:
Handlingsprogram för att främja svenska språket¹
- 14.00–14.20 Någon representant från Jordbruksverket: Finns det ett EU-språk och hur påverkar det myndighetens texter?
- 14.20–14.40 *Anna-Lena Bucher*, TNC: Svensk terminologiarbete – en resurs för svenska myndigheter och EU:s översättare
- 14.40–15.00 Paus, kaffe och kakor
- 15.00–15.20 Det nyinstiftade svenska priset för gott myndighetsspråk "Klarspråkskristallen" delas ut av finansminister Erik Åsbrink
- 15.20–16.10 Pristagarna presenterar sitt arbete
- 16.10–16.45 Frågestund och diskussion
- 16.45 Buffé i Rosenbads restaurang

Lördagen den 16 maj, Jakobsgatan 20

- 9.15–10.15 Vilka arbetsmetoder används för att förbättra
a) texter ämnade för allmänheten, gruppledare: *Katariina Iisa*, b) gruppledare: *Eva Häggmark*
c) texter för förvaltningen, gruppledare: *Lisa Emilsson*
d) interna texter, gruppledare: *Brita Swahn*
- 10.15–10.30 Återrapportering från grupperna
- 10.30–11.00 Paus, kaffe och smörgås
- 11.00–13.00 Slutdiskussion

¹ Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket kommer att publiceras i *Språk i Norden 1999* och finns även på Svenska språknämndens webbplats <www.spraknamnden.se>.

Deltagare i Klarspråkseminarium 14–16 maj 1998, Stockholm

Ari Páll Kristinsson
Íslensk málstöð
Neshaga 16
IS-107 REYKJAVÍK

tlf: +354-552 85 30
fax: +354-562 26 99
aripk@ismal.hi.is

Henrik Bruun
Justitieministeriet
Pb. 1
FIN-00131 HELSINGFORS

fax: +358-9-18257736
henrik.bruun@om.vn.fi

Anna-Lena Bucher
Tekniska nomenklaturcentralen
Västra vägen 7 B
SE-169 61 SOLNA

tlf: +46-(0)8-446 66 18
fax: +46-(0)8-446 66 29
anna-lena.bucher@tnc.se

Martin Cutts
Plain Language Commission
The Castle, 29 Stoneheads
Whaley Bridge,
High Peak
UK-DERBYSHIRE SK237BB

tlf: + 44 1663 733177
fax: + 44 1663 735135
cutts@plc--waw.demon.co.uk

Gunilla Darle-Emlund
S-E-banken
RC6
SE 106 40 STOCKHOLM

tlf: +46-(0)8-639 33 15
gunilla.darle-emlund@sebank.se

Barbro Ehrenberg-Sundin
Klarspråkgruppen
Justitiedepartementet
SE-103 33 STOCKHOLM

tlf: +46-(0)8-405 48 23
fax: +46-(0)8-20 27 34
barbro.ehrenberg-sundin
@justice.ministry.se

Lisa Emilsson
Riksskatteverket
SE-171 94 SOLNA

tlf: +46-(0)8-764 83 97
fax: +46(0)8-764 58 21
lisa.emilsson@rsv.rsv.se

Eygló Súsanna Halldórsdóttir
Dómálaráðuneytið – Stjórnartíðindi
(Justitsministeriet – Regeringstidende)
Síðumúla 29
IS-150 REYKJAVÍK

fax: +354-568 7646
eyglo.halldorsdottir@isgatt.is

Dag Gundersen
Midtv. 6
N-0583 OSLO

fax: +47-22 85 43 81
dagunde@online.no

Rikke Hauge
Nordisk språkråd
Pb. 8107 Dep
N-0032 OSLO

tlf: +47-22 42 05 70
fax: +47-22 42 76 76
hauge@sprakrad.no

Merete Wagner Hoffmann
Statens Information
Nørre Farimagsgade 65
Postboks 1103
DK-1009 København K

tlf: +45-33 37 92 61
fax: 33 37 92 99
mwh@si.dk

Marit Hovdenak
Norsk språkråd
Pb. 8107 Dep
N-0032 OSLO

tlf: +47-22 42 40 20
fax: +47-22 42 76 76
hovdenak@sprakrad.no

Eva Häggmark
CSN
Norra Tjörngatan 6
SE-851 82 SUNDSVALL

eva.haggmark@csn.se

Katariina Iisa
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

tlf: +358-(0)9-731 5227
fax: +358-(0)9-731 5355
katariina.iisa@domlang.fi

Jussi Kallio
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

fax: +358-(0)9-731 5355
jussi.kallio@domlang.fi

Salli Kankaanpää
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

fax: + 358-(0)9-731 5355
salli.kankaanpaa@domlang.fi

Birgitta Lindgren
Nordisk språkråd
Box 9215
SE-102 73 STOCKHOLM

tlf: +46-(0)8-442 42 06
fax: +46-(0)8-442 42 15
b.lindgren@spraknamnden.se

Kerstin Lundin
Språkvårdarna Lundin & Wedin AB
Box 70338
SE-107 23 STOCKHOLM

tlf: +46-(0)-8-698 06 15
fax: +46-(0)-8-698 06 02
luwe@sipu.se

Bilaga 2

Marja Muittari-Kokkonen
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

fax: +358-(0)9-731 5355
marja.muittari-kokkonen@domlang.fi

Sara Olin
Riksskatteverket
SE-171 94 SOLNA

tlf: +46-(0)-8- 764 85 41
fax: +46 (0)8-764 58 21
sara.olin@rsv.rsv.se

Helge Omdal
Høgskolen i Agder
Institutt for nordisk og mediefag
Postuttak
N-4604 KRISTIANSAND S

fax: +47-38 14 10 51
tlf: +47-38 14 20 76
Helge.Omdal@hia.no

Gertrud Pettersson
Inst. för nordiska språk
Lunds universitet
Läsvägen 9
SE-22 467 LUND

fax: +46 (0)46-211 10 18
Gertrud.Pettersson@nordlund.lu.se

Aino Piehl
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

tlf: +358-(0)9-731 5227
fax: +358-(0)9-731 5355
aino.piehl@domlang.fi

Maiken Solveig Poulsen
Færøernes Landsstyre, lagmandens
kontor
Tinganes, postboks 64
FO-110 Tórshavn

fax:+298-31 96 67
map@fl.fo

Eivor Sommardahl
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

tlf: +358-(0)9-731 5243
fax: +358-(0)9-731 5355
Eivor.Sommardahl@domlang.fi

AnneMarie Stangenberg
ABB Atom AB
SE-721 63 VÄSTERÅS

tlf: +46-(0)21-34 70 15
fax:+46-(0)21-34 71 24
anne-marie.stangenberg
@seato.mail.abb.com

Marianne Sterner
Vallmostigen 19
SE-153 31 JÄRNA

tlf: +46(0)8-551 71 42
fax: +46(0)8-551 716 91
sterner@nada.kth.se

Brita Swahn
Försäkringskassan
SE-105 11 STOCKHOLM

tlf: +46(0)8-676 18 54
fax: +46(0)8-676 10 33
b.swahn@swipnet.se

Svala Valdemarsdóttir
Alþingi
IS-150 Reykjavík

tlf: +354-5630 638
fax: +354-5630 630
svala@althingi.is

Eva Thoren
Klarspråksgruppen
Justitiedepartementet
SE-103 33 STOCKHOLM

eva.thoren@justice.ministry.se
tlf: +46-(0)8-405 46 84
fax: +46-(0)8-20 27 34

Sari Vaula
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

tlf: +358-(0)9-731 5224
fax: +358-(0)9-731 5355
sari.vaula@domlang.fi

Birgitta Wejnarth
Försäkringsbolaget SPP
Regeringsg. 107
SE-103 73 STOCKHOLM

fax: +46-(0)8-441 64 70
birgitta.wejnarth@ins.spp.se

Margareta Westman
Svenska språknämnden
Box 9215
SE-102 73 STOCKHOLM

tlf: +46-(0)8-442 42 01
fax: +46-(0)8-442 42 15
m.westman@spraknamnden.se

Annastiina Viertiö
Forskningscentralen för de inhemska
språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

fax: +358-(0)9-731 5355
annastiina.viertio@domlang.fi

Louise Viotti
Linjemästarvägen 48

tlf: +46-(0)8-621 04 98
mobil: +46-0708-32 65 10
SE-162 70 VÄLLINGBY
louise@hotmail.com

Nordiska språkrådet tillhandahåller följande skrifter

- *Språk i Norden* – årsskrift med artiklar om språkförhållanden i Norden, rapporter om nordiskt språksamarbete, anmälningar av ny språklitteratur och listor över nya ordböcker, nkr 90
- Grundordlistor till nkr 30 per stk. – *Dansk-svensk ordlista* (1988) 44 s. – *Norsk-svensk ordlista* (1988) 44 s. – *Svensk-norsk ordliste* (1989) 45 s. – *Dansk-norsk ordliste* (1989) 19 s. – *Norsk-dansk ordliste* (1989) 43 s. – *Svensk-dansk ordliste* (1989) 44 s.
- *Ord för tal*. Fakta og råd om særdanske og samnordiske talord (1990) 15 s. nkr 20
- *Språk og litteratur i Norden 1980-1990*. Foredrag fra et kurs for nordiske morsmålslærere og lærere som underviser i nordiske språk som fremmedspråk (1990) 172 s. nkr 50
- *Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen*. Oversikt over materiell til bruk i grannespråkundervisningen (1991) 82 s. nkr 30
- *Nordiska studier i leksikografi*. Konferanserapport. I (1992) 561 s. nkr 150, II (1994) 303 s. nkr 150, III (1996) 468 s. 250 nkr, IV (1999) 450 s. nkr 150 – alla 450 nkr
- Lars Vikør: *The Nordic Languages – Their Status and Interrelations* (1993) 245 s. nkr 195
- Allan Karker: *Dansk i EF – en situationsrapport om sproget* (1993) 96 s. nkr 125
- *Statsnavne og nationalitetsord* (1994) 39 s. nkr 50
- *Att förstå varandra i Norden* (1997) 56 s. gratis
- *Íslandsk navneskikk og alfabet*. Informationsark, gratis
- *Viro-suomi-viro sanaopas* (estisk-finsk-estisk grunnordliste) (1994) 44 s. nkr 30
- *Skandinavisk ordbok* (1994) 118 s. nkr 198
- *LexicoNordica, tidsskrift om leksikografi i Norden* bind 1 (1994) 334 s. nkr 250, bind 2 (1995) 349 s. nkr 250, bind 3 (1996) 354 s. nkr 250, bind 4 (1997) 239 s. nkr 250 nkr, bind 5 (1998) 291 s. nkr 250
- *Íslendskur-føroyskur orðalisti* (1995) 74 s. nkr 50
- *Nordisk møteordliste* (1996) 46 s. nkr 50
- *Svenska ortnamn i Finland* (1996) Informationsark, gratis
- *Nordens språk* (1997) 215 s. nkr 168
- *Nordisk leksikografisk ordbok* (1997) 348 s. nkr 200
- *Normer og regler*. Festskrift til Dag Gundersen (1998). 366 s. nkr 100

Skrifterna och rapporterna beställs genom

Rikke Hauge	telefon +47-22 42 05 70
Postboks 8107 Dep	telex +47-22 42 76 76
N-0032 OSLO	e-post hauge@sprakrad.no

och rapporter (50 nkr per stk)

- *Nordisk språkplanlegging*. Artikler om nordisk språkplanlegging, utviklingen av ordforrådet, nordisk rettskrivning m.m. (1981) 153 s.
- *Språk og samfunn i Norden etter 1945*. Artikler om de nordiske språkenes utvikling etter 1945 (1985) 205 s.
- *De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1-3)* – 1. Skolens og lese- og skriveferdighetens betydning for de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1984) 256 s. – 2. Behovet for og bruken av skrift i 1800-tallets forvaltning, næringsliv og privatkommunikasjon (1985) 295 s. – 3. Ideologier og språkstyring (1986) 222 s.
- *Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland* (1988) 194 s.
- *Språknemndenes telefonrådgivning* (1988) 270 s.
- *Ny giv i grannespråksundervisningen*. Artikler om grannespråksundervisning, språk, kultur og samfunnsforhold i Norden (1988) 116 s.
- *Brevveksling mellom skoleklasser i Norden*. Artikler om hvordan brevveksling o.l. kan brukes i grannespråksundervisningen (1989) 76 s.
- *De ikke-skandinaviske språkene i Norden*. Artikler som kartlegger de ikke-skandinaviske språkenes stilling i skolen og i det nordiske samarbeidet (1989) 96 s.
- *Lexikonord. Leksikografi i Norden*. Konferanserapport (1991) 88 s.
- *Norden framfor 90-tallet. Pohjoismaat 90-luvun alussa*. Konferanserapport (1991) 192 s.
- Ulla Börestam Uhlmann: *Språkmöten och mötesspråk i Norden*. Rapport fra en undersøkelse av kommunikasjonen på nordiske møter (1991) 128 s.
- *Minority Languages. The Scandinavian Experience*. Report from a conference in Edinburgh (1992) 186 s.
- *Nordens språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa*. Konferanserapport (1992) 140 s.
- *Fagspråk i Norden*. Konferanserapport (1993) 240 s.
- *Nye statsnavn*. Konferanserapport (1993) 38 s.
- Stig Örjan Ohlsson: *Nordvisioner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler* (1993) 69 s.
- Kristian Kjær: *Nabosprogsundervisningens metodik*. Om nabospråksundervisning i grunnskolen. (1993) 44 s.
- Dag F. Simonsen: *Nordens språk i EUs Europa. Språkplanlegging og språkpolitikk mot år 2000* (1996) 157 s.
- *Nordens språk i EU*. Rapport från ett seminarium i Bryssel (1997) 72 s.
- *Terminologi och språkvård*. Konferanserapport (1999). 75 s.
- *Nordiskt klarspråkseminarium*. Konferanserapport (1999). 65 s.

Adresser till språknämnderna i Norden

- Dansk Sprognævn**
Njalsgade 80
DK-2300 KØBENHAVN S
Telefon +45-35 32 89 83
Telefax +45-32 54 03 60
E-post sproгнаevnet@dsn.dk
Internet www.dsn.dk/
- Forskningscentralen
för de inhemska språken**
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS
Telefon +358-(0)9-731 51 (växel)
Telefax +358-(0)9-731 53 55
E-post Aino.Piehl@domlang.fi
Telefon +358-(0)9-731 52 43 (svenska avd.)
Telefax +358-(0)9-731 52 97 (svenska avd.)
E-post Eivor.Sommardahl@domlang.fi (svenska avd.)
Internet www.domlang.fi
- Føroyska málnevndin**
Málstovan
V.U. Hammershaimbsgøta 16
FO-100 TØRSHAVN
Telefon +298-31 23 97
Telefax +298-31 84 48
E-post elinsj@fmd.fo
- Íslensk málstöð**
Neshaga 16
IS-107 REYKJAVÍK
Telefon +354-552 85 30
Telefax +354-562 26 99
E-post kari@ismal.hi.is
Internet www.ismal.hi.is/
- Norsk språkråd**
Postboks 8107 Dep
N-0032 OSLO
Telefon +47-22 42 40 20
Telefax +47-22 42 76 76
E-post loland@sprakrad.no
Internet www.sprakrad.no
- Oqaasiliortut/Grønlands
Sprognævn**
KIIP
Postbox 1029
DK-3900 NUUK
Telefon +299-32 30 00
Telefax +299-32 20 73
E-post nukl@kiip.centadm.gh.gl
- Samisk språknemnd**
Postboks 296
N-9520 GUOVDAGEAIDNU
Telefon +47-78 48 77 88
Telefax +47-78 48 77 89
E-post BAB@samediggi.no, ADBM@samediggi.no
- Svenska språknämnden**
Box 9215
SE-102 73 STOCKHOLM
Telefon +46-(0)8-442 42 00
Telefax +46-(0)8-442 42 15
E-post info@spraknamnden.se
Internet www.spraknamnden.se
- Sverigefinska språknämnden**
Box 9215
SE-102 73 STOCKHOLM
Telefon +46-(0)8-84 94 06
Telefax +46-(0)8-442 42 15
E-post p.ehrnebo@kielilautakunta.se
Internet www.spraknamnden.se/rskl/Sverigefinska.html

Nordiska språkrådet är en samarbetsorganisation för språknämnderna i Norden.

Nordiska språkrådets uppgift är att främja den nordiska språkförståelsen, som är grunden för allt nordiskt samarbete, genom att bl.a. arrangera konferenser, medverka till utgivning av internordiska ordböcker och andra skrifter i ämnet samt stödja och sätta igång forskningsprojekt inom sitt intresseområde.

Denna skrift beställs från
NORDISKA SPRÅKRÅDET

Rikke Hauge	telefon	+47-22 42 05 70
Postboks 8107 Dep	telefax	+47-22 42 76 76
N-0032 OSLO	e-post	hauge@sprakrad.no

Nordiska språkrådet på Internet:
<http://www.spraknamnden.se/nsr/NSR.html>